

ÉMILE ZOLA

NANA

Émile Zola

NANA

Aranytoll kötetek
Szeged, 2008

ELSŐ RÉSZ

1

Kilenc órákor még üres volt a Variétés színház nézőtere. Az erkélyen s a zenekari üléseken csak néhányan várakoztak, s a félig felgyújtott csillár gyér világánál szinte elvesztek a vörös bársonyszékek közt. Árnyék borította a függönyt, mely olyan volt, mint valami nagy piros folt; a legkisebb zaj sem hallatszott a színpadról, még nem gyúlt ki a rivalda, s a muzsikások kottatartói összevisz-sza állottak. Csak fönt zsidongott a lárma, a karzaton, a boltozatos mennyezet alatt, amelyen csupasz nők és gyermekek röpködtek a gáztól zöld égben; kacagás csendült a szüntelen zsidvajból, főként és sipkás fejek sorakoztak lépcsőzetesen az arannyal keretezett széles, kerek nyílások alatt. Időnként bejött a szorgos jegyszedőnő, kezében jegyekkel; most éppen egy urat meg egy hölgyet tuszkolt előre, kik letelepedtek. A férfi frakkot viselt, az asszony sovány, görnyedt volt, s tétován tekingetett körül.

Két fiatalember jelent meg a zenekari helyen. Állva maradtak, szemlélődtek.

– Mit mondtam, Hector? – kiáltott fel az idősebbik, fekete bajszkás, szálas fiú. – Nagyon korán jöttünk. Bátran hagyhattad volna, hogy elszívjam a szivaromat.

Egy jegyszedőnő ment arra.

– Ó, Fauchery úr – jegyezte meg közvetlen hangon –, nemigen kezdik félórán belül.

– Akkor hát miért hirdetik kilenc órára? – dohogott Hector, kinek hosszú, sovány arca bosszús kifejezést öltött. – Clarisse, akinek szerepe van a darabban, ma reggel még váltig erősködött, hogy pontosan kilenc órákor kezdik.

Elhallgattak egy percre; felnéztek, s a páholyok homályát fürkésztek. De a zöld kárpit még jobban elhomályosította a páholyokat. Lent, az erkély alatt, a földszinti páholyokra vaksötétség borult. Az erkélypáholyok közül csak egyetlenegyben ült egy kövér nő, nekidülve a könyöklő bársonyának. Jobbra-balra, a magas oszlopok között, a hosszú rojtos függönyökkel díszített proscéniumpáholyok üresen maradtak. A fehér és aranyszínű terem, melynek díszét a belekeveredő élénkzöld szín csak jobban emelte, homályba veszett a nagy kristálycsillár bágyadt világánál, mintha finom por töltötte volna meg.

– Megkaptad Lucynek a földszinti páholyt? – kérdezte Hector.

– Meg – felelte a másik –, de nem valami könnyen ment... Ó, attól ugyan nem kell félnünk, hogy Lucy nagyon korán talál jönni.

Könnyű ásitást fojtott el; majd megszólalt némi hallgatás után:

– Szerencséd van, hogy éppen most látsz először bemutató előadást... A *Szőke Venus* lesz az esztendő eseménye. Már fél éve beszélnek róla. Ó, öregem, micsoda zene! Bizseregtesd!... Bordenave, aki pedig érti a mesterségét, a kiállításra tartogatta.

Hector áhítattal hallgatta. Aztán megkérdezte:

– Ugye, ismered Nanát, az új csillagot, aki Venust játssza?

– Nesze neked! Kezdődik már megint! – kiáltott fel Fauchery, s összecsapta a kezét. – Reggel óta egyre Nanával gyötörnek. Több mint húsz emberrel találkoztam, s mind Nanáért nyaggatott. Mit tudom én! Hát ismerem én Párizs valamennyi leányzóját?... Nanát Bordenave fedezte fel. Szép kis szerzet lehet!

Fauchery lecsendesült. De a terem üressége, a csillár félhomálya, a suttogó hangoktól, ajtócsapkodástól visszhangzó templomi áhítat kihozta a sodrából.

– Ej, mit! – szólt hirtelen. – Itt megöszül az ember. Én megyek... Lent talán megtaláljuk Bordenave-ot. Tőle majd megtudunk egyet-mást.

Lent, a márványkockákkal kirakott nagy előcsarnokban, ahol a jegyeket vizsgálták, már szállogózott a közönség. A három nyitott rácsos kapun látni lehetett a körutak lüktető életét, melyek csak úgy ragyogtak, hullámozgáltak a szép áprilisi estén. Robogó kocsik álltak meg hirtelen, ajtók csapódtak hangosan; a színházlátogatók kis csoportokban jöttek, megálltak a jegyvizsgálók előtt, aztán fölhaladtak

a hátul nyíló kettős lépcsőn, hol ringó csípővel elmaradoztak a nők. A gáz vakító fényében, a fakó, csupasz teremben, melyből a fogyatékos empire stílusú díszítés kartonpapír oszlopos templomcsarnokot hamisított, óriási sárga plakátok virítottak, ökölnyi fekete betűkkel; mind Nana nevét kiabálta. Férfiak olvasták, mintha fennakadtak volna rajta, amint arra haladtak, mások az ajtóknál csevegtek, s elállták az utat. A jegypénztár mellett széles, borotvált arcú, vastag férfi felelgetett nyersen a jegyekért tolakodóknak.

– Itt van Bordenave – szólt Fauchery, ahogy lejött a lépcsőn.

De az igazgató már észrevette.

– Na, maga is derék legény! – kiáltott feléje messziről. – Hát így írt cikket róla!... Ma reggel megnéztem a *Figaro*-t. Semmi!

– Ejnye, de türelmetlen! – válaszolt Fauchery. – Előbb hadd ismerjem meg a maga Nanáját, aztán majd beszélünk róla... Különben sem ígértem semmit.

Aztán, hogy másra terelje a beszédet, bemutatta unokatestvérét, Hector de la Faloise-t, egy fiatalembert, aki Párizsba jött, hogy befejezze tanulmányait. Az igazgató egyetlen szempillantással felmérte az ifjút. De Hector megilletődve figyelte. Ez hát Bordenave, a nőcsiszár, ki úgy bánik a fehérnéppel, mint valami fegyházfelügyelő, s örökké valami újdonságon töri a koponyáját. Ez a kiabáló, köpködő, combjait verdeső cinikus, ez a zsandárlélek! Hector jónak látta, hogy valami kedveset mondjon neki.

– Az ön színháza... – kezdte lágy hangon.

Bordenave nyugodtan félbeszakította egy vaskos mondással, mint aki kereken meg szokta mondani a magáét:

– Mondja: bordélyházam.

Fauchery helyeslően kacagott, la Faloise-nak pedig torkán akadt egy bók; ugyancsak meghökkenve állt ott, s váltig erőlködött, hogy olyanak lássék, mintha élvezné a megjegyzést. Az igazgató elrohant, hogy kezét fogjon egy színikritikussal, akinek rovata nagy tekintély volt. Mire visszajött, la Faloise megemberelte magát. Félt, hogy falusi tuskónak nézik, ha mindenben megütközik.

– Azt hallottam, remek hangja van Nanának – kezdte újból, hogy mindenáron mondjon valamit.

– Neki! – kiáltott fel az igazgató, s vállát vonogatta. – Akárcsak a kenetlen kocsikeréknek!

A fiatalember legott hozzátette:

– Mindenesetre pompás színésznő.

– Ó!... Igazi fatuskó! Hisz azt se tudja, hova rakja kezét-lábát.

La Faloise kissé elpirult. Nem tudta mire vélni a dolgot. Csak hebegett:

– A világért se mulasztottam volna el a mai bemutató előadást. Tudom, hogy az ön színháza...

– Mondja, bordélyházam – vágott szavába újból Bordenave, a meggyőződéséhez ragaszkodó fagyos megátalkodottságával.

Ezalatt Fauchery nyugodtan nézegette a belépő hölgyeket. Midőn látta, hogy unokatestvére elképedve áll ott, s nem tudja, nevéssen-e vagy mérgeződjék, segítségére sietett.

– Csak tégy kedvére Bordenave-nak, hívd úgy a színházát, ahogy akarja; látod, hogy tetszik neki. Maga meg, öregem, ne alakoskodjék itt. Ha a maga Nanája se énekelni, se játszani nem tud, akkor felsül vele, punktum. Attól félek, hogy így lesz!

– Felsülök! Felsülök! – kiáltott az igazgató kivörösödött ábrázattal. – Hát fontos az, hogy egy nő jól játsszék, jól énekeljen? Ej, de nagy csacsi vagy, fiacskám! Nanában egyéb van, a teremtésit! Olyasmi, ami mindent pótol. Megszimatoltam én azt, megvan az benne nagyon; vagy ha nincs, hát akkor igazán pocskék orrom van... Meglátod, meglátod, elég, ha kijön, s az egész ház odalesz!

Felemelte vastag kezét, mely remegett a lelkesültségtől; aztán megkönnyebbült, abbahagyta a kiabálást, s csak magában dünnyögött:

– Hej, de sokra viszi még, teringtét, de sokra viszi még!... Micsoda bőr, ó, micsoda bőr!

S mivel Fauchery vallatóra fogta, engedett, s elmondott róla egyet-mást, persze vaskos kifejezésekkel, melyek zavarba hozták Hector de la Faloise-t. Amikor megismerte Nanát, elhatározta, hogy utat tör neki. Éppen akkor keresett egy Venust. Maga nem sokat veszkődött egy nővel; jobban szerette mindjárt a közönség nyakába sózni. Csak az volt a baj, hogy ennek a nagy lánynak a hirtelen betoppanása föllázította az egész bódéját. Rose Mignon, a csillaga, elsőrangú színésznő, pompás énekesnő, szörnyen dühös volt, mert megérezte a vetélytársat, s mindennap azzal fenyegetőzött, hogy faképnél hagyja. Aztán, micsoda ribillió a színlap miatt, jóságos Isten! Végre rászánta magát, hogy egyforma betűkkel nyomja a két színésznő

nevét. Vele ugyan nem lehet sokat okoskodni! Ha valamelyik kis nőcske, ahogy nevezni szokta őket, Simonne vagy Clarisse, nem járt a kedvében, egyszerűen jól hátulján rúgta. Másképp lehetetlen velük boldogulni. Árulta őket, tudta, melyik mit ér, a sok lotyója!

– Na nézd csak! – szakította félbe a beszédet. – Mignon meg Steiner. Mindig együtt. Tudja, Steiner már unja Rose-t; de az ura figyeli is ám Steiner minden lépését, mert fél, hogy még kerekét old.

A színház párkányzatán lobogó gázlámpák sora vakító sugárnyalábot vetett a gyalogjáróra. Két apró fa élesen kivált élénkzöld színével; egy oszlop olyan fényességgel tündökölt, hogy messziről el lehetett rajta olvasni a színlapokat, mintha valóságos nappal lett volna; azon túl a körút sűrűsödő, lángokkal tűzdelt éjszakája borongott, s szüntelenül le s fel hullámozott a tömeg. Sok férfi nem ment be azonnal, hanem künn maradtak, hogy végig elszívják a szivarjukat; elcsevegtek a lámpák fényénél, mely fakóvá sápasztotta arcukat, s rövid, sötét árnyukat az aszfaltra vetítette. Mignon, a hatalmas, megtermett fickó, kinek akkora idomtalan feje volt, mint valami vásári Herkulesnek, utat tört a tömegben, s magával húzta Steiner bankárt. Az egészen apró emberke volt, már jókora hasat eresztett, s puffadt képét őszülő körszakáll övezte.

– Nos – szólta Bordenave a bankárhoz –, találkozott vele tegnap az irodámban.

– Tehát ő volt az! – kiáltott fel Steiner. – Mindjárt gondoltam. Csakhogy épp akkor távoztam, mikor belépett, s alig láthattam.

Mignon lesütött szemmel hallgatott, s idegesen forgatta ujján a vastag gyémántgyűrűt. Mindjárt megértette, hogy Nanáról van szó. Mivel azonban Bordenave úgy ecsetelte süldő színésznőjét, hogy a bankár szemei megcsillantak bele, félbeszakította a beszédet.

– Ugyan hagyja már, öregem! Holmi utcai lotyó! Ki is fütyüli ám istenigazában a közönség... Steiner, fiacskám, a feleségem már várja az öltözőjében.

Magával akarta vinni. De Steiner nem tágitott Bordenave mellől.

Előttük egymás hegyén-hátán tolongott a közönség a jegyvizsgálók körül, élénk kiabálás hangzott, melyből a Nana név csendült ki, két szótagjának zengő elevenségével. A férfiak a színlapok elé álltak, s fennhangon silabizáltak; mások arra menet, kérdően vetették oda, a nők pedig nyugtalanul mosolyogtak, s halkán, meglepődött

arccal ismételték. Senki sem ismerte Nanát. Honnét pottyant ide Nana? Vége-hossza nem volt a meséknek, s dévaj megjegyzéseket suttogtak egymásnak. Kedves, becéző név volt ez, olyan nevecske, mely minden szájban meghittén csendült. Csak ki kellett ejteni, a tömeg nyomban vidám lett, s akár madarat lehetett volna fogatni vele. Lázás kíváncsiság ösztökelte az embereket, igazi párizsi kíváncsiság, mely a hirtelen téboly hevességével tör ki. Látni akarták Nanát. Egy nőnek felszakították a ruhája fodrát, egy úr elvesztette a kalapját.

– Ejnye, százfelé csak nem beszélhetek! – kiáltott Bordenave, kit vagy húsz férfi ostromolt kérdéseivel. – Majd mindjárt meglátjuk... De szaladok, mert szükség van rám!

Azzal eltűnt, boldogan, hogy felizgatta közönségét. Mignon vállát vonogatta, miközben figyelmeztette Steinert, hogy Rose várja, s meg akarja neki mutatni a jelmezét, melyben az első felvonásban fellép.

– Nézd, ott van Lucy, épp most száll ki a kocsiból – mondta la Faloise Faucherynak.

Csakugyan Lucy Stewart volt, egy kis csúnya, körülbelül negyvenéves, feltűnően hosszú nyakú, sovány, megnyúlt arcú, duzzadt ajkú nő, de olyan élénk, kedves teremtés, hogy nagyon bájosnak mondhatta az ember. Magával hozta Caroline Héquet-t s az anyját; Caroline hűvös szépség volt, anyja szertartásos, fásult arcú dáma.

– Velünk jössz, helyet tartottam fenn a számodra – szölt Faucheryhoz.

– Ó, hogysisne! Hogy semmit se lássak! – válaszolt az. – Van már helyem, szívesebben vagyok a zenekar mellett.

Lucy megsértődött. Hát szégyellné, ha együtt látnák? Majd hirtelen megnyugodott, s más témára csapott át:

– Miért nem mondtad nekem, hogy ismered Nanát?

– Nanát? Sose láttam.

– Igazán?... Váltig azt hajtogatták, hogy Nana a szeretőd volt.

De Mignon, ki előttük állt, ajkára tette ujját, mintegy figyelmeztetésül, hogy hallgassanak. S mikor Lucy az okát kérdezte, suttogva mutatott egy arra haladó ifjúra: – Nana selyemfiúja.

Mind rá néztek. Csinos fiú volt. Fauchery megismerte: Daguenet volt, ki háromezer frankot dorbézolt el a nőkel; most folyton

a börzét járja apró üzletekben, hogy időnként csokrot vegyen nekik, s kifizesse az ebédjüket. Lucy megjegyezte, hogy szép szemei vannak.

– Itt van Blanche! – kiáltott fel. – Ő mondta, hogy Nana a szeretőd volt.

Blanche de Sivry, egy nagy szőke leány, kinek csinos arca már házának indult, igen előkelő, gondosan öltözött, vézna férfival jött.

– Xavier de Vandevres gróf – súgta Fauchery la Faloise fülébe.

A gróf kezét fogott az újságíróval, mialatt Blanche és Lucy hevesen vitatkoztak. Szoknyájuk gazdag fodraival – az egyik kékben, a másik rózsaszínben – elállták az utat, s olyan csípős hangon beszéltek Nanáról, hogy mindenki odafordult. Vandevres gróf elvezette Blanche-t. De most, mint valami visszhang, egyre hangosabban, a nagy várakozásban felcsigázott kíváncsisággal csendült meg Nana neve az előcsarnok minden zugában. Hát nem kezdik még? A férfiak az órájukat nézték, a későn jövők kiugráltak kocsijukból, mieelőtt még megállt volna, a csoportok otthagyták a gyalogjárót, hol a járókelők lassú léptekkel mentek át a gázlámpák üresen maradt világában, s nyakukat nyújtogatták, hogy a színházba láthassanak. Egy csavargó suhanc, ki fütyörészve arra járt, megállt a kapuban, az egyik színlap előtt, s borízú hangon felkiáltott: „Nana, ujjé, Nana!”; aztán nagy lomposan csoszogva továbbállt. Nevetés futott végig a tömegen. Finom urak ismételték: „Nana, ujjé, Nana!” A jegyszedők körül már dulazkodtak az emberek, nagy perpatvar támadt, mindenki Nanát hívta, Nanát követelte, s a zúgó hangzavar éktelen kiabálássá nőtt a fejtetlen, durva érzéki rohamban, mely a tömegeket néha elfogja.

De a végtelen zsvajon keresztül egyre fölzendült a színházi csengő. A körülig elhallatszott a kiabálás: „Csengettek, csengettek!” Volt aztán lökdösődés, mindenki első akart lenni, mialatt a jegyszedők emberfeletti munkát végeztek. Mignon nagyon nyugtalan volt, s végre elfogta Steinert, ki persze nem nézte meg Rose jelmezét. La Faloise az első csengettyűszóra magával húzta Faucheryt, átfurakodott a tömegen, hogy el ne mulassza a nyitányt. Lucy Stewartot bosszantotta a tolazkodó tömeg. Micsoda faragatlan népség, hogy lökdösik a nőket! Utolsónak maradt Caroline Héquet-vel s az anyjával.

Az előcsarnok csakhamar néptelen lett, odakünn tovább hangzott a körút örök moraja.

– Mintha bizony minden darabon jól lehetne mulatni! – hajtogatta Lucy, amint felment a lépcsőn.

A teremben, székek előtt, Fauchery és la Faloise újból szétnéztek. Hanem most már felragyogott a terem. A nagy kristálysilláron siseteregve lobbant fel a hatalmas gázlángok sárga és rózsaszín tűzáradata, mely a mennyezettől a földszintig mint valami vakító zuhatag omlott széjjel. A székek gránátvörös bársonya barnáspiros színben villódzott; ragyogott a sok aranycifraság, de mind e tündöklést szelídebbé tette a halványzöld díszítés a mennyezet rikító festményei alatt. Hirtelen fénybe borult a fellobbanó rivalda, s beragyogta a függönyt, melynek tündérien pazar, nehéz, bíbor drapériája sehogy sem illett a szegényes kerethez, hol az aranyozás alatt, a repedéseken át, itt is, ott is kilátszott a gipsz.

Meleg volt. A zenészek hangszereiket hangolták a kottatartók előtt, s a fuvolák gyors trillája, a kürt elfojtott sóhaja, a hegedűk zengő szava elvegyült a zsivaj növekvő áradatában. Valamennyi néző beszélt, lökdösődött, megrohanta a helyeket, s nagy nehezen letelepedett; akkora tolongás volt a folyosókon, hogy az ajtókon alig fért be az emberek végtelen áradata. Volt aztán köszönetes jobbra-balra, ruhasuhogás, szoknyák és hajdíszek felvonulása, mit egy-egy frakk vagy szalonkabát feketéje tarkított. Lassanként megteltek a széksorok. Itt egy fehér öltözet villan elő, ott egy finom vonású fej hajtja le kontyát, melyben ékszer tündököl. Az egyik páholyban egy csupasz váll ragyog, olyan fehér, mint a selyem. Más nők nagy nyugalommal, tikkadtan legyezgették magukat, s a tolongó tömeget figyelték; lent a zenekari helyeken, mélyen kivágott mellényben, gomblyukukban gardéniával, fiatalemberek álldogáltak, s kesztyűs kézzel ide-oda forgatták látsövüket.

A két unokatestvér ismerős arcokat keresett. Mignon és Steiner egy földszinti páholyban ültek egymás mellett, s kezüket a bársonyos könyöklőre támasztották. Blanche de Sivry, úgy látszott, egymagának foglalt le egy földszinti proscéniumpáholyt. La Faloise kivált Daguenet-t nézegette, kinek két sorral előtte zenekari helye volt. Mellette egészen fiatal, legfeljebb tizenhét éves kis iskolakerülő meresztette szép, kedves szemeit. Fauchery elmosolyodott a láttán.

– Ki az a hölgy ott az erkélyen? – kérdezte hirtelen la Faloise.
– Aki a mellett a kék ruhás leány mellett ül.

Azzal egy vaskos, erősen befűzött nőre mutatott; valaha szőke lehetett, s most sárgára festette ősz haját; kerek, festéktől vöröslő arca majd kicsattant a sok apró, fiatalos hajfűrt keretében.

– Az Gaga – válaszolt Fauchery egyszerűen.

S mivel ez a név szemlátomást elképesztette unokatestvérét, még hozzátette:

– Nem ismered Gagát?... Lajos Fülöp uralkodásának első éveiben ő volt a gyönyörök forrása. Most mindenüvé magával viszi a lányát.

La Faloise ügyet se vetett a fiatal lányra. Gaga láttára egészen felvidult, s le nem vette róla pillantását. Még mindig nagyon szemrevalónak találta, de nem merte mondani.

Ezalatt a karmester felemelte pálcáját, s a zenészek megkezdtek a nyitányt. Még egyre jött a közönség; a mozgolódás, a láрма nőttön-nőtt. A bemutató előadások e rendes közönségének, mely sohasem változott, megvoltak már a maga meghitt zugai, hol mosolyogva bújtak össze az emberek. A mindennapi színházlátogatók otthon érezték magukat, le sem vették kalapjukat, s barátságosan üdvözölték egymást. Itt volt Párizs, az irodalom, a pénzvilág, az élvezetek Párizsa, egy sereg újságíró, néhány író, börszetekintély, több félvilági hölgy, mint tisztességes nő. A legkülönbözőbb tehetségek és minden bűntől megfertőzött egyéniségek különös keveréke volt ez, ugyanaz a fáradtság, ugyanaz a láz tükröződött minden arcon. Fauchery, kit unokatestvére egyre-másra kérdezgetett, megmutogatta neki az újságírók és klubok páholyait, aztán megnevezte a színikritikusokat, egy sovány, aszott arcú, vékony, kaján ajkút, s kivált egy kedélyes ábrázatú vastagot, ki kényelmesen szomszédnője, az egyik színpadi naiva vállára támaszkodott, s atyai, gyöngéd pillantásaival simogatta.

De Fauchery abbahagyta a felsorolást, mikor látta, hogy la Faloise egy társaságot üdvözöl a szemközti páholyban. Szemlátomást elcsodálkozott.

– Hogyan? – kérdezte. – Te ismered Muffat de Beuville grófot?

– Ó, már régóta – válaszolta Hector. – A Muffat család birtoka határos volt a mienkkel. Gyakran járok hozzájuk... A gróf a feleségével van meg az apósával. Chouard márkival.

S mivel unokatestvérének csodálkozása jólesett hiúságának, el is mondott róluk egyet-mást: a márkai államtanácsos, a grófot pedig nemrég nevezték ki a császárné kamarásává. Fauchery elővette látcsövét, megnézte a grófnét, egy fehér bőrű, jól táplált, szép, fekete szemű, barna nőt.

– Be fogsz mutatni nekik valamelyik szünet közben – mondta végül. – Már találkoztam a gróffal, de szeretném, ha elmehetnék a keddi fogadónapjaikra.

Erélyes „Psz!” hangzott a karzatról. A nyitány már régen megkezdődött, s még egyre jött a közönség. Egész soroknak fel kellett állniuk a későn érkezők miatt, páholyajtók csapódtak be, durva veszekedés zsvajgott a folyosókon. A csevegők lármája se szűnt, s olyan volt, mint mikor egy sereg fecsegő veréb alkonyatkor eszeveszett csiripelésbe kezd. Csupa fejtelenség mindenütt, ide-oda mozgó fők és karok összevisszasága; némelyek leültek, sokáig fészkelődtek, s végre kényelmesen megtelepedtek, mások csak azért is állva maradtak, hogy még egyszer végignézzenek a teremben. A földszint sötét mélységéből hevesen kiabáltak: „Üljenek le, üljenek le!” Édes borzongás futott át a közönségen: végre megláthatják azt a híres Nanát, kivel már egy hete foglalkozik egész Párizs!

Közben a hangos csevegés lassanként elcsendesedett, s csak hébe-hóba hallatszott egy-egy vastag hang. S ebbe az alélt morajba, ezekbe az elfojtott sóhajtásokba hirtelen belevágott a zenekar patogó muzsikája, valami keringő, melynek duhaj ritmusából csiklandós nevetés csendült. A közönség már bizseregve mosolygott. A földszinten az első sorokban rettenetes tapsolást műveltek a fizetett tapsolók. A függöny felgördült.

– Nézd csak – szólt la Faloise, ki még egyre csevegett –, egy úr van Lucyvel.

S ezalatt jobbra nézett, az emeletre, hol a proscéniumpáholyban elől Caroline és Lucy ült. Hátról Caroline anyjának méltóságos arca s egy magas, szép, szőke hajú, választékosan öltözött fiatalember arcéle tűnt elő.

– Nézd már – ismételte la Faloise nyomatékosan –, egy úr van vele.

Fauchery végre rászánta magát, s a proscéniumpáholy felé szögezte látcsövét. De tüstént el is fordult.

– Ó, hisz ez Labordette! – morogta nagy nyugalommal, mintha ennek az úrnak a jelenlétét mindenkinek természetesnek és jelentéktelennek kellene találnia.

– Csend! – kiabálták a hátuk mögött. El kellett hallgatniuk. Egyszerre mozdulatlanság ülte meg a termet; merev, figyelmes fők végtelen vonalai sorakoztak a zenekartól a kakasülőig. A *Szőke Venus* első felvonása az Olümposzon játszódott, kartonból csinált Olümposzon, melyet festett felhők vettek körül; jobboldalt Jupiter trónusa állt. Először Irisz és Ganümedész léptek fel; egy sereg égi szolga segített nekik: kardalt énekeltek, miközben az istenek székeit rendezgették a tanácskozássra. Csak a fizetett tapsolók ütemes tetszésnyilvánítása hangzott fel újra, a közönség még nem melegedett fel s várt. Ám la Faloise megtapsolta Clarisse Besnus-t, Bordenave egyik kis nőjét, ki Iriszt adta; halványkék jelmezben volt, s hosszú derekához tűzött hétszínű övszalag lobogott rajta.

– Tudod-e, hogy leveti az ingét, mikor ezt felveszi? – szólt Faucheryhoz hangosan, hogy mások is meghallják. – Ma reggel próbáltuk... A karja alatt meg a hátán látszott az inge.

Némi mozgolódás hullámozott végig a termen. Rose Mignon jött be, Diana szerepében. Bár sem termete, sem arca nem illett a darabhoz, mert sovány és fekete volt s hozzá még kedvesen csúnya is, akár valami párizsi utcagyerek, mégis bájosnak tetszett, mintha szerepének paródiája lenne. Roppant bárgyú szövegű belépőjét, melyben Marsra panaszkodott, ki éppen el akarta hagyni Venusért, szűzi tartózkodással énekelte, s annyi hamis kétértelműséget vegyített bele, hogy a közönség tűzbe jött. Férje és Steiner, kik egymás mellett könyököltek, jóízűen kacagtak. S az egész terem hahotára fakadt, mikor Prulliere, az annyira kedvelt színész belépett; Mars istent figurázta ki, tábornoki egyenruhában, fején irgalmatlan tollbokrétával, s akkora szablyát cipelt, hogy válláig ért. Ő bizony már torkig van Dianával; nagyon is fennhordja az orrát! Diana meg esküdözött, hogy minden lépését figyelni fogja, s megbosszulja magát. A kettőst bohókás tirolai dal fejezte be; Prulliere roppant hatással, kacagtatóan kornyikálta végig, mint egy nekibőszült kandúr. A légyottra váró hősszerelmes mulatságos önteltségével, hetvenkedő tekintetével nézett körül; a páholyokban sikoltozva kacagtak a nők.

Ezután újból hűvösebb lett a közönség, s unalmasnak találta a következő jeleneteket. Még az öreg Bosc is, ki az ostoba Jupitert adta, s roppant korona alatt roskadozott, alig egy pillanatra tudta felderíteni a nézőket, midőn házi perpatvara volt Junóval, a konyhaszámla miatt. A felvonuló istenek, Neptunus, Plutó, Minerva és a többiek csaknem elrontották az egész darabot.

A türelmetlenség, a kellemetlen suttogás nőttön-nőtt, a nézőket nem érdekelte a darab, s ide-oda pislogtak a teremben. Lucy Labordette-tel kacagott; Vandeuvres gróf kidugta a fejét Blanche széles válla mögül; Fauchery titokban Muffat-ékat figyelte, a grófot, ki nagy komolyan úgy tett, mintha nem értett volna semmit, s a grófnét, ki halványan mosolygott, s révetegen bámult a levegőbe. S ebbe a kínos unalomba, mint valami kitűnő sortűz, belecsördült a fogadott, ütemes taps. Mindenki a színpadra nézett. Hát jön már végre Nana? Ez a Nana ugyan sokáig várta magára.

Halandók küldöttsége jött: Irisz és Ganümedész vezette őket; valamennyien tiszteletre méltó polgárok, megcsalt férjek, s azért jöttek, hogy az istenek ura előtt bepanaszolják Venust, ki túlságosan sok szerelmi tüzet oltott a feleségükbe. Nagyon tetszett a naiv, panaszos hangú kar, melyet sokatmondó szünetek szakítottak félbe. Mint valami szállóige hangzott végig a termen: „A fölszarvazottak kara, a fölszarvazottak kara!” Nagyon sikerült volt a kóristák maszkja, pompásan illett a szerepükhöz, kivált az egyik, köpcös, kerek holdvilágképével. Betoppant Vulcanus, s dühösen követelte feleségét, ki három napja kereket oldott. A kar újból énekelni kezdett, s Vulcanushoz esedezett, a fölszarvazottak istenéhez. Vulcanus szerepét Fontan játszotta, ez az eredeti és ripők tehetségű komikus, ki bohókás dévajsággal sántikált; falusi kovácsnak öltözött, lángvörös parókát viselt, meztelen karjaira nyíllal átlőtt szívek voltak tetoválva. Egy nő önkéntelenül elkiáltotta magát: „Juj, de csúnya!” – s mindenki kacagott és tapsolt.

A következő jelenet végtelen hosszúságúnak tetszett. Jupiter nagy hűhóval összehívta az istenek tanácsát, hogy előterjessze a megcsalt férjek kérését. Hát még mindig nem Nana! Talán bizony a felvonás végére hagyták? A hosszú várakozás már bosszantotta a közönséget. Újból megkezdődött a suttogás.

– Rosszul áll a szénája – mondta Mignon Steinernek ragyogó arccal. – Meglássa, cifra botrány lesz ebből!

Ebben a pillanatban hátul kettéváltak a felhők, s megjelent Venus. Nana, ez a nagyra nőtt és tizennyolc éves korára nagyon is fejlett lány, az istennők fehér tunikájában, hosszú szőke haját szabadon vállára eresztve, nyugodt tartással lépdelt a lámpák elé, s rámosolygott a közönségre. Megkezdte nagyáriáját:

Ha Venus este elbolyong...

A második sornál mindenki összenézett a teremben. Hát tréfa ez, Bordenave valami ostoba fogadása? Még sose hallottak ilyen hamis, iskolázatlan hangot. Igazgatója csakugyan jól ítélte meg: nyikorgás volt az éneke, mint a kenetlen kocsikeréké. Még azt se tudta, hogyan viselkedjék a színpadon, szétterpesztette a kezeit, s ide-oda ringatta a testét, amit csöppet sem találtak helyénvalónak, sem kecsesnek. Már békétlen kiáltások hangzottak a földszintről s a karzatról, itt is, ott is pisszegtek, midőn egy hang – akár a fiatal kakasé, mely most köszörüli a torkát – meggyőződéssel kiáltott fel a zenekari helyen:

– Nagyon bájos!

Az egész terem odanézett. A lurkó volt, a kis iskolakerülő, kinek szép szeme tágra nyílt, szőke arca lángra gyúlt Nana láttára. Mikor észrevette, hogy mindenki feléje fordul, fülig pirult, restelve, hogy akarata ellenére így kiszaladt a száján a szó. Szomszédja, Daguene, mosolyogva nézett rá, a közönség pedig nevetett, mint akit lefegyvereztek, s nem gondolt többé a kifütyülésre; a fehér kesztyűs fiatal emberek is odavoltak Nana bájaitól, és lelkesülten tapsoltak.

– Nagyon jó! Bravó! Nagyszerű!

Mikor Nana látta, hogy a közönség nevet, maga is nevetni kezdett. Ez csak szította a jókedvet. Mi tagadás, mégiscsak érdekes volt ez a szép leány. Mikor nevetett, ennivaló gödröcske támadt az állán. Csak várt, mint aki otthon érzi magát, csöppet se jött zavarba, tüstént összebarátkozott a közönséggel, mintha egy kacsintással maga megvallaná, hogy tehetsége ugyan fabatkát sem ér, de hát az nem baj, mert van egyebe. Intett a karmesternek, ami annyit jelentett: „Rajta, öregem!” – és elkezdte a második strófát:

Ugyanaz a bántó hang volt, de most épp jó helyen csiklandozta a közönséget, hogy az többször összerezzen bele. Nana nem hagyta abba a nevetést, mely egyre ott csintalankodott pici, piros száján, s megcsillogtatta nagy, égszínké szemeit. Egyes erősebb soroknál kéjesen fintorgatta orrocskáját, hogy rózsás cimpái belerezdültek, s orcáját előntötte a láng. Folyton ringatózott, mert képtelen volt más mozdulatra. Most már senki se találta ezt visszataszítónak; sőt nagyon is tetszett, s a férfiak le nem tették a látcsövet. Mikor a versszakot befejezte, teljesen cserbenhagyta a hangja, s jól tudta, hogy sose jut a végére. De oda se neki, rántott egyet a csípőjén, hogy gömbölyű bájai pompásan kidomborodtak a vékony tunika alatt, derekát meghajtva, és kitárta karjait. Tapsvihar zúgott fel. Nana fordult egyet, s ment kifelé, tarkóját mutogatva; rőt haja úgy lobogott, mint valami sörény. A tapsvihar szinte őrzöngéssé vált.

A felvonás vége már kevésbé hatott. Vulcanus meg akarta pofozni Venust. Az istenek tanácskoztak, s elhatározták, hogy mielőtt eleget tennének a megcsalt férjek kívánságának, előbb vizsgálatot indítanak a földön. Diana rajtacsípte Venust és Marsot, amint egymással enylegtek, s megesküdött, hogy útközben egy percig sem tágit mellőlük. Volt egy jelenet, melyben Ámor, kit egy tizenkét esztendő fruska játszott, minden kérdésre csak ezt nyafogta: „Igen, mama... Nem, mama...” – miközben egyre az orrát piszkálta. Jupiter aztán, mint valami szigorú, haragos tanító, sötét szobába csukta Ámort, s az volt a büntetése, hogy hússzor el kellett ragoznia: „Szeretlek.” Jobban tetszett a befejező kardal, melyet az egész társulat s a zenekar nagy hatással adott elő. De mihelyt a függöny legördült, hiába buzgólkodtak a fizetett tapsolók, nem hívtak ki senkit, mindenki felállott, s az ajtók felé igyekezett. Tipegtek-topogtak, lökdösődtek a szűk széksorok közt, s észrevételeket tettek. Egy volt a végeredmény:

– Butaság!

Egy kritikus megjegyezte, hogy alaposan le kellene rántani a darabot. De a darab nem is érdekelte a közönséget, hanem annál több szó esett Nanáról. Fauchery és la Faloise, kik az elsők közt jutottak ki, a zenekar folyosóján Steinerrel és Mignonnal találkoztak. Fullasztó levegő volt ebben a gázlámpákkal világított átjáróban,

mely valami szűk, agyonlapított tárnához hasonlított. Egy darabig a jobb oldali lépcső alján álltak, a kereken kiforduló karfa védelmében. A kakasülők látogatói nagy robajjal jöttek le, durva cipőjük egyre-másra kopogott; frakkok áradata hullámozott mindenfelől, mialatt egy jegyszédőnő minden erejéből védekezett, hogy fel ne döntsenek egy széket, melyre nagy halom ruhát rakott.

– De hiszen ismerem! – kiáltott Steiner, mikor Faucheryt észrevette. – Egészen biztosan láttam valahol... Ha jól emlékszem, a Kaszinóban; annyira be volt rúgva, hogy úgy kellett felszedni a földről.

– Én már nem tudom biztosan – szolt az újságíró –, úgy vagyok vele, mint maga, de az bizonyos, hogy találkoztam már vele...

Aztán halkabban hozzátette s elmosolyodott:

– Talán Triconnénál.

– Teringettét, valami piszkos lebujsban! – jegyezte meg Mignon szemlátomást felháborodva. – Mégiscsak disznóság, hogy a közönség így ünnepeljen egy jöttment lotyót! Maholnap már egy tiszteséges nő se teszi be a lábát a színházba... Ha tovább is így megy, megtiltom Rose-nak, hogy fellépjen.

Fauchery nem fojthatta el nevetését. Azalatt a lépcsőkön egyre csoszogtak a durva cipők, s egy sipkás, apró ember vontatott hangon megjegyezte:

– Hehe! Jó bőr, van mit fogni rajta!

A folyosón két nagyon választékos, bodorított hajú, szárnyas galéros fiatalember perlekedett. Az egyik azt hajtotta: „Undok! Gyalázatos!” – anélkül, hogy megmondta volna, hogy micsoda; a másik csak annyit felelt rá: „Remek! Elragadó!” – s ő is feleslegesnek tartott minden magyarázatot.

La Faloise-nak nagyon megtetszett Nana; csupán azt kockáztatta meg, hogy többet érne a játéka, ha iskoláztatná a hangját. Steiner, ki már nem figyelt oda, mintha álmából rezzent volna fel erre. „Nono – mondta –, nyugtával dicsérd a napot! A következő felvonások talán mindent elrontanak. Igaz, hogy a közönség jóindulatot tanúsított, de még egyáltalában nincs elragadtatva.” Mignon szentül hitte, hogy nem játsszák végig a darabot. Mivel Fauchery és la Faloise otthagyták őket, s a társalgóba mentek, karon fogta Steinert, vállára hajolt, s a fülébe súgta:

– Meglássza csak, öregem, micsoda jelmeze van a feleségemnek a második felvonásban!... Soha ilyen mesés disznóságot!

Fent, a társalgóban, három kristálycsillár ragyogott vakítóan. A két unokatestvér habozva állt meg egy pillanatra; a behajtott üveges ajtón át, véges-végig a folyosón, tengernyi fej bukkant fel, s ketős áradatban hullámozott tova. Végre mégis beléptek. Egyes férfiak öt-hat csoportban mindenáron a forgatagba álltak, s hadonászva, hangosan társalogtak. Mások az árral sétáltak le s fel, s a folyosó végén sarkon fordulva megrecsegették a fényes padlót. Jobbra és balra, erezett márványoszlopok közt, nők üldögéltek vörös bársonypadokon, s a hőség-től tikkadtan, egykedvűen nézték a végtelen áradatot; mögöttük, nagy tükrötáblákból ki-kivillant a kontyuk. Hátul, a büfé előtt egy pocakos úr szörpöt szűröcsölt.

Faucheryt fojtogatta a hőség, kiment hát az erkélyre. La Faloise egy darabig a színésznők keretes képeit tanulmányozta, melyek az oszlopok közt tükrökkel váltakoztak a falon, aztán rokona után ment. A színház homlokzatán épp akkor oltották el a gázlámpákat. Az erkély sötét volt és nagyon hűvös; azt hitték, hogy egy lélek sincs ott. Csak egy fiatalember könyökölt a kőpárkányon; itt-ott felvillant cigarettája parazsa, különben egészen eltakarta a homály. Fauchery Daguenet-ra ismert. Kezet fogtak.

– Mit csinál itt, öregem? – kérdezte az újságíró. – Ebben a félre-eső zugban bujkál, holott máskor a bemutató előadásokon egy percre sem tágít a zenekar mellől...

– Látja, hogy cigarettázom – felelte Daguenet.

Ekkor így szólt Fauchery, hogy zavarba hozza:

– Nos, mit szól az újdonsült színésznőhöz?... Csúnyán szapulják ám a folyosókon!

– Ó – mormogta Daguenet –, csak azok, akiknek kitette a szűrét.

Ez volt az egyetlen megjegyzése Nana tehetségére. La Faloise kihajolt, s végigtekintett a körúton. Szemközt egy fogadó s egy klub ablakai ragyogtak; a gyalogjárón a Madrid kávéház asztalai körül a vendégek tömege feketélt. Bár későre járt, csak úgy tolongott a sokaság; a járókelők lassan lépkedtek előre; a Jouffroy közből egyre áradt a nép, s a végtelen kocsisor miatt öt-hat percig is várakozni kellett, míg átvergődhettek.

– Micsoda forgalom, mekkora zaj! – mondogatta la Faloise, ki még nem szokta meg Párizst.

Hosszú csengettyűszó hangzott; a társalgó néptelen lett. Sebel-lobbal vágtak át a folyosókon. A függöny már fent volt, s még seregestül özönlöttek az emberek, a bent ülők bosszúságára. Mindenki helyére ment, s az arcokon újra megcsillant a kíváncsiság. La Faloise mindenekelőtt Gagára pillantott, de roppant meglepődött, mikor azt a magas, szőke fiút látta az oldalán, ki még az imént Lucy páholyában volt.

– Hogy hívják azt az urat? – kérdezte.

Fauchery nem látta mindjárt.

– Ó, persze, Labordette – mondta végül, éppolyan közönyösen, mint előbb.

A második felvonás díszlete meglepetés volt. Valami városvégi csapszékben játszódott a jelenet, a Fekete Golyóban, húshagyókedden; farsangi maskarák kördalt énekeltek, s rá-rádobbantottak a sarkukkal. Ez a nem várt Kati-bál annyira tetszett, hogy meg is újráták a kördalt. Irisz, ki váltig hetvenkedett, hogy ismerős a földön, persze rossz helyre vezette az isteni sereget, s most idejöttek, hogy megtartsák a vizsgálatot. Valamennyien álruhába bújtak, nehogy valaki rájuk ismerjen. Jupiter mint Dagobert király jött, kifordított nadrágban, fején irgalmatlan bádogkoronával. Phoebus lonjumeau-i postáslegénynek, Minerva normandiai dajkának öltözött. Roppant hahota fogadta Marsot, ki valami furcsa svájci tengernagyi egyenruhát viselt. De szinte botrányos lett a röhögés, mikor Neptunust megpillantották; munkaköpeny volt rajta, fején nagy, bő sipka, halántékán huncutkák libegtek, papucsban csoszogott be, s borízú hangon kiabált: „Hja persze, a szép ember szeretnivaló!” Itt-ott egy-egy „Ujjé!” hangzott, míg a hölgyek kissé meglebbentették legyezőjüket. Lucy hangosan kacagott a proscéniumpáholyban, Caroline Héquet rá is legyintett a legyezőjével, hogy csituljon.

Ez a jelenet megmentette a darabot, s máris látszott, hogy nagy lesz a siker. Az istenek farsangja, a sárba rántott Olümposz, egy egész vallás, egy egész költészet nevetségessé tétele pompás élvezetnek tűnt. Dévaj tiszteletlenség vette meg a bemutató előadások művelt közönségét; végigtapostak a hagyományon, lerombolták az antik szobrokat, Jupiter tökfilkó volt, Mars lehetetlen figura.

A királyságból bohózat lett, a hadseregből paprikajancsi. Midőn Jupiter, hirtelen belegabalyodva egy kicsi mosónőbe, vad kánkánba fogott, Simonne, ki a mosónőt játszotta, lábával fricskát adott az istenek urának, s „dagadt apuskámnak” szólította, de olyan mókásan, hogy a közönség az oldalát fogta nevetében. Mialatt a tánc folyt, Phoebus egyre-másra rendelte Minervának a forralt bort, Neptunus pedig vagy hét-nyolc nő között trónolt, kik tortával traktálták. Kaptak a kétértelműségeken, trágár megjegyzésekkel tetézték, az első sorokból folyvást belekiabáltak a darabba, s csúnyán elcsavarták az ártatlan szók értelmét. Színházban már régóta nem kéjelgett a közönség ilyen szertelen aljasságokban. Ez kellett neki.

A cselekmény pedig csak haladt tovább, csupa effajta sületlenségek közt. Vulcanus mint gigerli, talpig sárgában, sárga kesztyűben, szemére monoklit biggyesztve, folyton Venus után szaladgált, ki végre halaskofának öltözve megjött; fején kendő, a keble kibontva, tele ökölnyi arany ékszerekkel. Nana olyan fehér volt és buja, s olyan híven adta ezt a csípőriszálásban, nyelvelésben páratlan szerepet, hogy tüstént meghódította az egész termet. Mellette észre se vették Rose Mignont, egy ennivaló lurkót, párnás gyerekfőkötőben, rövid muszlinruhában, aki bájosan keseregte el Diana panasztát. A másik, az a megtermett lány, ki örökké combjait verdeste, s úgy kotyogott, akár a jérce, az élet kábító illatát, a nő mindenható erejét árasztotta maga körül, s megrészesgítette vele a közönséget. A második felvonástól fogva minden szabad volt neki; mit bánták, ha esetlenül mozog a színpadon, hamisan énekel, s megakad a szövegben; csak fordulnia kellett egyet vagy elmosolyodni, s máris fölzúgott az ujjongás. Mikor a csípőjét riszálta, menten felvillanyozódott az első sorok közönsége, s forróság futott végig emeletről emeletre, fel a mennyezetig. Az volt csak a diadal, mikor a kánkánt vezette! Egészen otthon érezte magát, amint Venus szerepében csípőre tette kezét, s kiült a gyalogjáró szélére, a csatornába. S mintha a zenét is bárdolatlan hangjához csinálták volna, ezt a csiricsaré muzsikát, ezt a Saint-Cloud vásári indulót, melybe örökösen beleköhögött a klarinét, s belesípított a flóta szökdécselő hangja.

Még két számot újrátak meg. Ismét felhangzott a nyitány keringője, ez a szertelen ritmusú keringő, s megbolondította az isteneket. Juno, mint falusi gazdasszony rajtacsípte Jupitert a mosónőjével,

s megnyakalta. Diana meglepte Venust, amint éppen légyottot adott Marsnak, s tüstént közölte Vulcanusszal a találka helyét és idejét. Vulcanus felkiáltott: „Majd tudom én, mit tegyek!” A többi kissé zavaros volt. A vizsgálat örült galoppal végződött, Jupiter csuromvizes lett bele, koronáját is elvesztette, s lelkendezve jelentette ki, hogy a földi nőcskék nagyon ennivalóak, s hogy a férfiaknak nincs igazuk.

A függöny legördült, s az eljenzést túlsüvöltötte a kiabálás:

– Mind! Mind!

Erre a függöny újra felszállt, s a színészek – összefogózva – ismét megjelentek. Középen Nana és Rose Mignon egymás mellett hajlongtak. Zúgott a taps, a fizetett tapsolók torkuk szakadtából újráz-
tak. Aztán lassanként félig kiürült a terem.

– Üdvözlöm kell Muffat grófnét – szólt la Faloise.

– Helyes, be fogsz mutatni nekik – válaszolt Fauchery. – Aztán visszajövünk.

De nagyon bajosan juthattak el az erkélypáholyokhoz. Fent, a folyosón egymást taposták az emberek. Lépten-nyomon ki kellett térniük, át kellett furakodniuk a tömegben, s csak a könyökükkel tudtak utat törni maguknak. Egy rézlámpa alatt, melyben gázlámpa lobogott, ott támaszkodott a köpcös kritikus, s a darabot bírálgatta figyelmes hallgatói előtt. Az arra menők fontoskodva suttozták a nevét. Egész felvonás alatt nevetett, s erről folyt a szó a folyosókon. De most nagyon komoly lett, s jó ízlésről meg erkölcsről beszélt. Távolabb a vékony ajkú kritikus csupa jóakarattal nyilatkozott, aminek azonban valami rossz mellékíze volt, akár a megsavanyodott tejnek.

Fauchery az ajtók kerek nyílásain keresztül egy tekintettel végigfűrkészte a páholyokat. De közben Vandeuvres gróf megszólította, s megkérdezte, hogy kit keres. Mikor hallotta, hogy a két unokatestvér Muffatékat akarja üdvözölni, a hetes páholyra mutatott, melyből az imént távozott. Aztán az újságíró füléhez hajolt:

– Mondja csak, öregem, nem ezzel a Nanával találkoztunk egy este a Provence utca sarkán?...

– No nézze, csakugyan, igaza van! – kiáltott fel Fauchery. – Ugye, megmondtam, hogy ismerem!

La Faloise bemutatta unokatestvérét Muffat de Beuville grófnak, ki nagyon hűvösen fogadta őket. De a grófné felütötte fejét

a Fauchery névre, s választékos szavakkal gratulált az újságírónak a *Figaro*-ban megjelent cikkeiért. A hölgy a könyöklő bársonyára támaszkodott, s most kecses vállmozdulattal félig megfordult. Csevegtek egy darabig, aztán szóba jött a világkiállítás.

– Nagyon szép lesz – szólta a gróf, kinek kemény, szabályos arca maga volt a hivatalos komolyság. – Ma künn jártam a Mas-mezőn... Valóban elragadtatással jöttem haza.

– Azt beszélnek, hogy nem készülnek el a kellő időre vele – kockáztatta meg la Faloise. – Még összevissza van minden...

De a gróf ridegen vágott a szavába:

– Elkészülnek... A császár akarja.

Fauchery vidáman mondta el, hogy a minap, mikor cikktémát keresett, majd ott maradt az épülő akváriumban. A grófné mosolygott. Hébe-hóba szétnézett a teremben, miközben felemelte könyökig fehér kesztyűs karját, s bágyadtan legyezte magát. A terem csaknem üresen bóbiskolt; a zenekari helyen néhány úr újságot terített maga elé; a nők fesztelenül vendégeket fogadtak, mintha csak otthon lettek volna. Most már csak illedelmes suttogás hallatszott a csillár alatt, melynek vakító fényét kissé elbágyasztotta a színpad rendezésével felkavart finom por. A férfiak csoportokba verődtek az ajtóknál, hogy az ülve maradt nőket szemléljék, s fejüket előredugva, szív formájú fehér ingmellükkel egy percig mozdulatlanul álltak ott.

– Elvárjuk a jövő keddre – szólta a grófné la Faloise-hoz.

Meghívta Faucheryt is, ki meghajolt. A darabról egyáltalában nem beszéltek, s Nana nevét meg sem említették. A gróf olyan fagyos méltósággal viselkedett, mintha valami törvényhozó ülésen lett volna. Ottlétükre csupán annyit jegyzett meg, hogy apósa nagyon szereti a színházat. Az ajtót nyitva hagyták; Chouard márki, egy bágyadt, fehér arcú, magas aggastyán kiment, hogy helyet adjon a látogatóknak; kiegyenesedve, széles kalapja alól borús szemmel nézegette az arra menő hölgyeket.

Mikor a grófné meghívta őket, Fauchery elbúcsúzott, mert érezte, hogy nem volna illő, ha a darabról beszélnének. La Faloise utolsónak távozott a páholyból. Vandeuvres gróf proszcéniumpáholyában éppen az imént pillantotta meg a szőke Labordette-et, ki otthonosan Blanche de Shivry mellé telepedett, s nagyon bizalmasan csevegett vele.

– Ejnye – szólott, amint unokatestvérét utolérte –, hát minden nő ismer ez a Labordette?... Most meg Blanche-sal van.

– Persze hogy mindegyiket ismeri – válaszolt Fauchery nyugodtan. – Ugyan hol a csodában nőttél fel, öregem?

A folyosó népe meggritkult. Fauchery éppen lefelé indult, mikor Lucy Stewart utánakiáltott. Egészen hátul állt, proszscéniumpáholya előtt. Bent – mint mondta – megfő az ember. Egészen elállották a folyosót Caroline Héquet-vel meg az anyjával, s pörkölt mandulát ropogtattak. Egy jegyszedő anyáskodva beszélgetett velük. Lucy megmosta az újságíró fejét: nagyon szép, hogy sorra járja a nőket, s tőlük még azt se kérdi, hogy szomjasak-e! Aztán hirtelen másra csapott át:

– Tudod-e, fiacskám, hogy nekem nagyon tetszik Nana?

Mindenáron páholyukban akarta marasztalni az utolsó felvonásra, de Fauchery kerekét oldott, s megígérte, hogy megvárja őket a darab végeztével. Lent, a színház előtt, Fauchery és la Faloise cigarettára gyűjtottak. Hatalmas csődület torlaszolta el a gyalogjárót, egy sereg ember, kik lejöttek a bejáratí lépcsőnkön, s a körutak halukul morájában az éjszaka friss levegőjét szívták.

Ezalatt Mignon a Variétés kávéházba vonszolta Steinert. Látva Nana sikerét, nagy lelkesedéssel dicsérni kezdte, miközben fél szemmel egyre a bankárt vizsgálta. Jól ismerte ezt az embert, már kétszer segített neki, hogy megcsalja Rose-t, de aztán, mikor a szévénynek vége volt, újra visszavezette hozzá, bűnbánóan, hűségesen. A kávéházban megszámlálhatatlan vendég szorongott a márványasztalok körül; némelyek le sem ültek, csak kutyaftutában ittak; a nagy tükrök ezerszeresen verték vissza a tengernyi fejet, s három csillárjával, bársonypadjaival, piros szövetvel bevont csigalépcsőjével végtelenné bővítették a szűk termet.

Steiner leült egy asztal mellé, az első teremben, mely a körútra nyílt, s melynek ajtóit – az évszakhoz képest – kicsit korán szedték ki. Arra ment Fauchery meg la Faloise, s a bankár megszólította őket:

– Jöjjenek már, igyanak velünk egy korsó sört!

De most csak egyre gondolt: csokrot akart dobati Nanának. Odahívott egy pincért, kit egyszerűen Auguste-nak nevezett. Mignon figyelte, s olyan érthetően nézett a szemébe, hogy zavartan hebegte:

– Két csokrot, Auguste; adja oda a jegyszédőnőnek. Mindegyik hölgynek egyet, alkalmas pillanatban... Értette?

A terem másik végén fiatal, legfeljebb tizennyolc éves leány ült egy üres pohár előtt; fejét az egyik tükör keretéhez támasztotta, mozdulatlanul, mintegy alétan a hosszú, hiábavaló várakozástól. Szép, hamvasszőke hajának természetből hullámos fürtjei koszorúzták szűzies arcát, melyből szelíd, őszinte, bársonyos szempár ragyogott; megfakult zöld selyemruha volt rajta, kerek kalapján itt-ott ütések nyoma látszott. A leány egészen fehérre vált a csípős éjszakai levegőtől.

– Nézd csak, itt van Satin – mormogta Fauchery, amint megpillantotta.

La Faloise megkérdezte, kicsoda.

– Ó, csak egy éjjeli pillangó, semmi más. De olyan fránya nyelve van, hogy holtig elhallgatná az ember. – Azzal az újságíró megszólította a leányt: – Mit csinálsz itt, Satin?

– Hát csak unatkozom. Hallgatok, mint sz... a fűben – felelte Satin nyugodtan, s meg se moccant.

A négy férfi elragadtatással kacagott fel.

Mignon váltig erősködött, hogy nem kell sietniük, húsz percre tart, míg a harmadik felvonás díszletét rendbe hozzák. De a két unokatestvér fázott, s felhajtva a sört, visszament. Mikor Mignon egyedül maradt Steinerrel, az asztalra könyökölt, s kereken a szemébe mondta:

– Rendben van, mi? Elmegyünk hozzá, s bemutatom neki... Persze kettőnk dolga, nem kötjük a feleségem orrára.

Amint Fauchery és La Faloise visszatértek helyükre, az egyik páholyban, a második emeleten, csinos, egyszerűen öltözött hölgyet pillantottak meg. Egy komoly arcú úrral ült, ki osztályvezető volt a belügyminisztériumban. La Faloise ismerte, Muffat-éknál találkozott vele. Fauchery úgy emlékezett, hogy madame Robertnak hívják a hölgyet: tisztességes nő, egyszerre csak egy szeretője van, s az illető mindig tekintélyes egyéniség.

De meg kellett fordulniuk. Daguenet rájuk mosolygott. Most, hogy Nana túl volt a tűzpróbán, nem bújt el többé, s az imént már diadalmas arccal járt-kelt a folyosókon. Mellette a kis iskolakerülő egy percre sem tágtott a helyétől, s még mindig odavolt az ámulattól, melybe Nana ejtette. Ez már beszéd, ez a megtestesült nőiesség!

Egészen belevörösödött, s gépiesen hol felhúzta, hol meg levetette kesztyűjét. Aztán, mivel szomszédja Nanáról beszélt, nekifohászkodott s megkérdezte:

– Bocsánat, uram, ismeri maga ezt a színésznőt?

– Ismerem... egy kicsit – mormogta Daguenet, ki nagyon meglepődött, s nem tudta, hogy hirtelen mit mondjon.

– Talán a címét is tudja?

Mintha villám ütött volna Daguenet-ba, úgy hatott rá ez a kérdés. Legszívesebben egy jó nyaklevessel válaszolt volna.

– Nem – felelte szárazon.

S azzal hátat fordított neki. A szöske érezte, hogy valami illetlen séget követett el, még jobban elvörösödött, s rémülten lapult meg.

Elhangzott a három koppanás; a jegyszedőnők, prêmes bundákkal, felöltökkel megrakodva, a betódulók közt ügyeskedtek, hogy visszaadják a ruhákat. A fizetett tapsolók megtapsolták a díszletet, egy ezüsbányába vájt barlangot az Etna-hegyben, melynek oldalai úgy ragyogtak, mint a vadonatúj tallér: hátul Vulcanus kovácsműhelye csillogott a lemenő nap fényében. A második jelenetben Diana összebeszélt az istennel, hogy tegyen úgy, mintha elutaznék, s akkor Venus és Mars szabadon találkozhatnak. Alig maradt egyedül Diana, megjelent Venus. Borzongás futott végig a termen. Nana meztelen volt. Nyugodt hetykeséggel, meztelen teste mindenható erejének tudatában. Egyszerű fátyolszövet takarta; kerek válla, amazonkeble, melynek két piros hegye keményen meredt előre, mint a dárda, széles csípője, mely kéjesen ringatózott, két gömbölyű, szőke combja, egész habfehér teste átvillant, átlátszott a könnyű szöveten. A habokból kilépő Venus volt ez, kinek nincs más leple a haján kívül. S mikor Nana fölemelte karjait, hónalján a lámpák világánál kilátszott a drága aranypehely. Egyetlen taps se csattant. Senki se nevetett már, a férfiarok elkomolyodtak, megnyúltak, orruk kitágult, ajkuk izgatottan, szárazon remegett. Mintha szellő fuallt volna át a termen, halkan, baljós fenyegetéssel teli. S a vidám teremtsébből egyszerre csak kiütközött a nő, ki nyugtalanságot vet, nemével örületbe ejt, és rejtelmes vágyakat ébreszt. Nana még mindig mosolygott, de már az olyan némbor metsző mosolyával, ki férfihússal él.

– Adta teremtettem! – mondta röviden Fauchery la Faloise-nak.

Ezalatt Mars, nagy tollbokrétával, a légyotton termett. Egyszerre két istennő közé került. Prullére pompásan játszott a jelenetet. Hol Diana édesgette, ki utoljára még egy erőfeszítést tett, mielőtt Vulcanus kezére adná, hol Venus cirógatta, kit vetélytársnőjének jelenléte nagyon felizgatott, ő pedig jólesően engedett ennyi nyájaságnak, mint valami kakas a jércék közt. Nagy trió fejezte be a jelenetet; ekkor egy jegyszédő jelent meg Lucy Stewart páholyában, s két nagy, fehér orgonavirág-bokrétát dobott a színpadra. Tapsoltak, Nana és Rose Mignon hajlongtak, mialatt Prulliére folszedte a csokrokat. A zenekari helyről többen a páholy felé mosolyogtak, melyben Steiner és Mignon ült. A bankárnak arcába szökött a vér, álla görcsösen rángatózott, mintha elállt volna a lélegzete.

Ami most következett, végleg elragadta a termet. Diana dúlválva távozott. Venus mohapadon ült, s mindjárt magához hívta Marsot. Csábítást még sohasem játszottak ilyen forrón, ilyen leplezetlenül a színpadon. Nana Prulliére nyakába csimpaszkodott, magához húzta, midőn Fontan komikus dühöt színlelve s túlozva a megbántott férj szerepét, ki tetten éri feleségét, feltűnt a barlang mélyén. Kezében tartotta a híres vassodrony hálót. Egy pillanatig ide-oda ringatta, mint a halász, mikor hálót vet, s egy ügyes fogással Venus és Mars bent voltak a kelepcebén; a háló körülfonta s fogva tartotta őket a boldog szeretkezők helyzetében.

A zúgás nőttön-nőtt, mint egy felszakadó sóhaj. Néhány tenyér összeverődött, minden látcső Venus felé irányult. Nana lassanként hatalmába kerítette a közönséget, s azt tehetné már a férfiakkal, amit akart. A szerelmi hév, mely úgy sugárzott belőle, mint valami páرزó állatból, mind jobban és jobban elárasztotta a termet. Ebben a pillanatban minden legkisebb mozdulata vágyakat ébresztett, s egy legyintéssel felkorbácsolta a vért. A háta meggörnyedtek, s úgy remegtek, mintha láthatatlan vonók játszottak volna az idegeken, a nyakszirtek pelyhét langyos, kósza lehelet borzolta, mely valami titokzatos asszonyi szájból áradt. Fauchery elnézte maga előtt a kis iskolakerülőt, ki izgatottságában felemelkedett helyéről. Aztán kíváncsian tekintett szét; Vandeuvres gróf sápadt volt, mint a fal, s összeszorította ajkát; a vastag Steiner arca felpuffadt, mintha a guta környékeznél, Labordette bámészan pislogott, mint a lócsiszár, ha egy gyönyörű kancát bámul. Dagenet fülei meg csak úgy lángoltak, reszkettek a gyönyörűségtől.

Aztán még futó pillantást vetett hátra, s majd leesett az álla, olyasmit látott a Muffat-ék páholyában. A fehér, komoly grófné mögött lábujjhegyen állt a gróf, piros foltok tüzeltek arcán, szájtátva bámult előre; mellette, a homályban Chouard márkí borús szemei sárgás fényben csillogtak, villogtak, mint két macskaszem. Az emberek fulladoztak; hajuk csapzottan tapadt verejtékező fejükhöz. Már három óra hosszat ültek benn, s a lélegzet párája emberi szaggal töltötte meg a levegőt. A vakító gázfényben egyre sűrűbb lett a libegő porréteg, s megrekedt a csillár alatt. Reszketett az egész terem, szédület környékezte, fáradt, izgatott volt, és zsongító sóvárgás fogta el, minő éjféltor a hálószobák mélyén suttog. S Nana, szemközt ezzel az elalélt közönséggel, ezzel az ezerötszáz főnyi összezúfolt embertömeggel, mely a színdarab végén magába rogyva, bénult idegekkel vergődött, ott ragyogott diadalmas márványtestével, nemével, mely elég erős, hogy leigazza ezt az egész tömeget anélkül, hogy maga elveszítené a fejét.

A darabot befejezték. Vulcanus diadalordítására az egész Olümposz csodálkozó s dévaj felkiáltások közt vonult el a szerelmesek előtt. Jupiter így válaszolt: „Fiam, nagy könnyelműség tőled, hogy ilyesmit mutogatsz nekünk!”, aztán megváltozott a hangulat, Venus javára. A felszarvazottak kara, újból Irisszel az élén, most azért esedezett az istenek urához, hogy ne teljesítse kérésüket; mióta otthon ülnek az asszonyok, valóságos gyötrelm az élet; inkább legyenek fölszarvazva, akkor legalább békén élhetnek. Ezt példázza a darab. Erre szabadon eresztették Venust, Vulcanus megkapta az elválasztást ágytól, asztaltól. Mars kibékült Dianával. Jupiter, hogy béke legyen odahaza, egy más csillagzatra küldte a kis mosónőjét. Végezetül Ámort is előhúzták a dutyiból, hol ahelyett, hogy a szeretni ígét ragozta volna, papirosból madarakat hajtogatott. A függöny apoteózis közben hullt le, a fölszarvazottak kara térdre borult, s hálaadó himnuszot énekelt a mosolygó, mindenható meztelenségében magasztos Venusnak.

A közönség már felállt, s az ajtók felé sietett. Kitapsolták a szerzőket, a szereplőket kétszer is a lámpák elé hívták, s hatalmas éljenzés mennydörgött. Nana neve rengette a házat. A terem elsötétült, mielőtt kiürült volna; a rivalda kialudt, a csillárt leengedték, hosszú vászontakarók gördültek a proszcéniumpáholyokból, s betakar-ták az erkélyek cifra aranyozását; a forró, zajongó terem egyszerre mély álomba merült, miközben egyre szállt a por, s fojtó penészszag

áradt. Muffat grófné, meleg prémjébe burkolva, páholya könyöklőjénél állt; várta, hogy oszljék a tömeg, s a sötétségbe révedt.

A folyosókon ide-oda lökdösték a jegyszedőnőket, kik fejvesztve szaladgáltak a halom összevissza hányt ruha között. Fauchery és la Faloise előresiettek, hogy a kijáratnál végignézzék a távozó közönséget. Az előcsarnok hosszában sorfalat álltak a férfiak, miközben a kettős lépcsőről két sűrű, végtelen sor hömpölygött alá lassan, rendben. Steiner, kit Mignon most is maga után vonszolt, az első közt inalt el. Vandeuvres gróf Blanche Sivryvel távozott karonfogva. Gaga és lánya egy pillanatig szemlátomást zavarban voltak, de Labordette tüstént kocsit kerített nekik, s udvariasan zárta rájuk az ajtót. Senki se látta, hogy Daguenet eltávozott volna. A lángoló arcú kis iskolakerülő elhatározta, hogy a színészek ajtaja előtt megvárja a távozókat, s a Panoramas átjáróhoz szaladt, de hasztalan, mert a rács be volt csukva. Satin ott álldogált a gyalogjárón, s már meg is legyintette szoknyájával; de ő csak nézett szomorú reménytelenséggel, s a tehetetlen vágy könnyet sajtol a szemébe. Durván utasította el a lányt, s eltűnt a tömegben. A nézők közül sokan szivarra gyújtottak, s dúdolván távoztak: *Ha Venus este elbolyong...* Satin visszament a Variétés kávéház elé, hol Auguste neki adta a cukrot, melyet a vendégek otthagytak. Egy köpcös férfi, ki nagyon felhevülve jött az előadásról, végre magával vitte a lassanként elcsendesedő körút homályában.

A színházból még egyre jött a nép. La Faloise Clarisse-t várta. Fauchery megígérte Lucy Stewartnak, hogy Caroline Héquet-vel s az anyjával hazakíséri. Megérkeztek a nők, az előcsarnok egy egész szögletét elfoglalták, s hangosan nevettek, mikor Muffat-ék fagyos arccal arra mentek. Bordenave épp akkor bukkan elő egy kis ajtón, s szentül megfogadtatta Faucheryval, hogy cikket ír a darabról. Csupa verejték volt, de arcán ott ragyogott az öröm, s egészen megszegeedett a sikertől.

– Meg sem állnak a kétszázadik előadásig – szólt hozzá la Faloise lekötözően. – Egész Párizs idetódul az ön színházába!

De Bordenave mérges lett, álla egy hirtelen mozdulatával a közönségre mutatott, mely megtöltötte a csarnokot, erre a kicserepesedett ajkú, égő szemű, még mindig Nana-lázban égő tömegre, s hevesen kiáltott fel:

– Mondd, a bordélyházamba, megátalkodott fickója!

Másnap tíz órakor Nana még aludt. Az Hausmann körúton lakott, egy nagy, új házban, az egész második emeleten; a tulajdonos magányos hölgyeket választott ki első lakónak. Egy gazdag moszkvai kereskedő telepítette ide, ki télire Párizsba jött, s félévre előre kifizette érte a lakbért. A lakás túlságosan nagy volt neki, és sohasem volt teljesen bebútorozva. Rikító és fényűző holmik, tükörszotalok, aranyozott székek keveredtek itt zsbvásári ócskaságokkal, mahagóni pipereasztalokkal s firenzei bronzot utánzó, karos, cink gyertyatartókkal. Meglátszott, hogy olyan lány lakik itt, kinek első komoly barátja hamarosan kitette a szűrét, s ki most gyanús szeretők karmai közé jutott. Meglátszott a keserves szárnypróbálgatás, a hiú erőlködés, mely dugába dőlt a hitel megtagadása s az örökös kidobással fenyegetőzés miatt.

Nana hason fekve aludt, csupasz karjaival szorosan magához ölelte vánkosát, s mélyen belesüppesztette alvástól sápadt arcát. A helyiségek közül csak a hálószobát és az öltözőfülkét rendezte be a városrész egyik kárpitosa. Bágyadt fény szűrődött be a függönyön keresztül, látni lehetett a paliszander bútorokat, az áttört damaszt-szővésű kárpitszőnyegeket, a székeket, nagy kék virágokkal szürke alapon. Ebben az álmos, nyirkos szobában most hirtelen felébredt Nana, mintegy meglepődve az ürességtől, melyet maga mellett érzett. A másik párnára nézett, mely selyemcsipkésen az övé mellett feküdt, még azon melegen, s egy fej nyoma látszott benne. Aztán az ágyfőnél tapogatózott, s megnyomta a villamos csengő gombját.

– Hát elment? – kérdezte a belépő komornától.

– El, madame, alig tíz perce, hogy Paul úr eltávozott... Madame nagyon fáradt volt, s nem akarta felkölteni. De meghagyta, mondtam meg madame-nak, hogy holnap megint eljön.

Beszéd közben Zoé, a komorna, kinyitotta az ablakredőnyt. Egyszerre világos lett a szoba. Zoé sötétbarna nő volt, haját középen elválasztva és oldalt fésülve hordta; arca hosszú, fakó és forradásos, valóságos kutyaarc, orra tömpe, ajkai szélesek, fekete szemei örökké mozogtak.

– Holnap, holnap – ismételte Nana, ki még mindig nem ocsúdott föl egészen –, hát holnap van a napja?

– Holnap, madame. Paul úr mindig szerdán jött.

– Persze, most már emlékszem! – kiáltotta a fiatal nő, s felült az ágyban. – De most minden megváltozott. Ma reggel meg akartam neki mondani... Hiszen a füstösbe botlana! No, csak az kellene még!

– Madame nem figyelmeztetett, s nem tudhattam – mormogta Zoé. – Ha madame máskor megváltoztatja a napirendet, jó lesz, ha nekem is megmondja, hogy tudjam... Akkor hát ezentúl nem kedden jön a vén zsugori?

Egymás közt csak vén zsugorinak meg füstösnek hívták azt a két férfit, kik Nanát pénzelték, egy Saint-Denis-beli takarékoskodó természetű kereskedőt meg egy oláhot, ki grófnak híresztelte magát, rendetlenül fizetett, és különös szaga volt a pénzének. Daguenet mindig a vén zsugori után jött, másnap. Mivel a kereskedőnek már reggel nyolc órakor üzletében kellett lennie, a fiatalember Zoé konyhájából leste, mikor megy el, s mindjárt helyére feküdt, mely még egészen meleg volt. Tíz óráig maradt ott, aztán dolgára ment ő is. Nagyon kényelmesnek találta ezt ő is, meg Nana is.

– Nem baj – mondta Nana –, majd megírom neki délután... S ha nem kapja meg a leveletem, holnap nem ereszti be.

Ezalatt Zoé lassan fel s alá járkált a szobában. A tegnap esti nagy sikerről beszélt. Madame nagy tehetséget mutatott, s olyan szépen énekelt! Ó, madame, most már nyugodt lehet!

Nana, párnájára könyökölve, nem felelt, csak a fejével integetett. Inge lecsúszott, kibomlott, kusza haja vállára omlott.

– Az igaz – mormogta szinte álmodozva –, de addig hogy húzzuk-halasszuk a dolgot? Ma újra egész csomó kellemetlenségem lesz... Reggel megint feljött a házmester?

Most komoly dolgokról kezdtek beszélgetni. Nana háromnegyed évi lakbérrel tartozott már, s a háziúr foglalással fenyegetőzött.

Azonkívül egy sereg hitelezővel is meggyűlt a baja; a bérkocsisa, a varrónője, a szabónője, a szenesember meg a többiek minden áldott nap beállítottak, s az előszoba padjára telepedtek. Kivált a szenes volt rettenetes, csak úgy visszhangzott a lármájától a lépcsőház. De Nana legjobban a kisfia, az ő kis Louis-ja miatt búsult, kit tizenhat éves korában hozott a világra, s dajkájánál hagyott egy faluban, Rambouillet környékén. Ez a nő háromszáz frankot követelt, mielőtt Louis-t visszaadná. Nanát őrvjögő anyai szeretet fogta el, mióta gyermekét legutóbb meglátogatta, s egészen kétségbeesett, hogy nem bírja megvalósítani tervét, mely már valóságos rögeszméje lett: kifizetni a dajkát, s nagynénjéhez, Lerat-néhoz adni a gyereket Batignolles-ba, ahol bármikor meglátogathatná.

A komorna tapintatosan megjegyezte, hogy asszonyának fel kellett volna tárnia nehéz helyzetét a vén zsugorinak.

– Ej, hiszen mindent megmondtam neki! – kiáltott Nana. – Azt felelte, hogy sok mulasztathatlan tartozása van. Egy fityinget se ad a havi ezer frankon kívül... A füstös meg letört, legalább most; azt hiszem, vesztett a kártyán... Ami meg ezt a szegény Mimit illeti, no, neki magának is elkelve egy kis kölcsön; árcsökkenés volt a bőrzén, s a fiú annyira leégett, hogy már virágot se bír hozni nekem.

Daguet-ról beszélt. Az ébredés önfeledt perceiben nem volt titka Zoé előtt. Az már megszokta az efféle bizalmas megnyilatkozást, s alázatos vonzalommal hallgatta végig. Mivel Madame olyan kegyes s közli vele a dolgait, ő is megmondja nyíltan a véleményét. Azzal kezdte, hogy nagyon szereti madame-ot, szántsándékkal hagyta ott madame Blanche-t, s csak a jó Isten a megmondhatója, mi mindent nem ígér most is madame Blanche, hogy visszaszerezze! Volna helye bőven, hiszen eléggé ismerik; de hát ő már csak madame-nál marad, még a szükségben is, mert ő bízik a madame jövőjében. Végül előhozakodott a tanácsaival. Mikor fiatal az ember, sok bolondságot követ el. De most már jöjjön meg az esze, mert a férfiak szeretik a bolondját járni. No, majd jönnek ám csőstül! Madame-nak csak egy szavába kerül, s tüstént elcsitulnak a hitelezők; annyi pénz lesz, amennyit akar.

– De azért még mindig nincs háromszáz frankom – ismételte Nana, s ujjait kontya kusza fűrtjeibe mélyesztette. – Háromszáz frankra van szükségem; ma, tüstént... Mégis hallatlan, hogy nem akad ismerős, aki háromszáz frankot adna az embernek!

Mindent megkísérelt, hogy Lerat-nét, kit éppen reggelre várt, elküldhesse Rambouillet-ba. Meghiúsult szeszélye most egészen elrontotta az esti diadalt. S ha meggondolja az ember, hogy a sok férfi közt, kik tegnap annyira ünnepelték, nem akad egy, aki tizenöt aranyat hozna neki! Aztán meg az ember nem is fogadhat el pénzt csak úgy egykönnyen. Ó, milyen szerencsétlen! S mindig eszébe jutott a kis lurkója, olyan angyali kék szemei voltak, s olyan ennivalóan gögicsélte: „mama”, hogy majd meghalt nevéttében.

Ebben a pillanatban gyors berregéssel zendült meg a villamos csengő a bejárat ajtaján.

Zoé visszajött, s bizalmasan mormogta:

– Egy asszony.

Szászor is látta már ezt az asszonyt, de mindig úgy tett, mintha nem ismerné, s nem tudná, mi dolga van a zavarba jutott nőekkel.

– A nevét is megmondta... Triconné.

– Triconné! – kiáltott fel Nana. – Igaz biz a, egészen elfelejtettem... Vezesse be!

Zoé magas növésű, koros nőt vezetett be; halántékán hosszú, fiatalos fürtöket hordott, s olyan volt, mint valami lecsúszott grófnő, ki folyton az ügyvédek nyakán lóg. Zoé mindjárt elpárolgott, a vipera hajlékony, nesztelen mozdulatával tűnt el, ahogy távozni szokott a szobából, valahányszor egy úr jött. Pedig bátran maradhatott volna. Triconné le sem ült. Pár kurta szóval végeztek.

– Van valakim mára... Akarja?

– Akarom... S mennyit ad?

– Húsz Lajos-aranyat.

– S hány órákor?

– Háromkor... Rendben van?

– Rendben van.

Triconné tüstént az időjárásra tért át; elmondta, hogy ebben a száraz időben nagyon kellemes a séta. Még vagy négy-öt nője van hátra. Azzal el is ment, miközben egy kis noteszba pislogott. Nana egyedül maradt, s szemlátomást megkönnyebbült. Kissé megborzongott a válla, s lágyan, a fázékony macska lustaságával visszabújt langymeleg ágyába. Szemei lassanként becsukódtak, s mosolygott a gondolatra, hogy holnap szépen felöltözteti a kis Louis-t. Újból elfogta az álom, a múlt éjszaka lázas képei, az ezerszeresen visszhangzó

tetszészaj végtelen, mély zengéssel újra körülzummögte, s elringattak aléltóságát.

Tizenegy órakor, amikor Zoé a szobába vezette Lerat-nét, Nana még aludt. De felébredt a zajra, s tüstént beszélni kezdett.

– Te vagy az?... Ma elmegy Rambouillet-ba.

– Azért jöttem – szólta a néni. – Tizenkét óra húsz perckor indul egy vonat. Még elérem.

– Nem, csak később lesz pénzem – szólta a fiatal nő, s nagyot nyújtózott, hogy kilátszott a melle. – Most megebédelsz, aztán majd meglátjuk.

Zoé hozta a fésülködőpongyolát.

– Madame – mormogta –, itt van a fodrász.

De Nana nem akart átmenni az öltözőfülkébe. Kikiáltott:

– Jöjjön be, Francis!

Jól öltözött úr lépett be. Köszönt. Nana térdig meztelen lábbal épp akkor szállt ki az ágyból. Nem nagyon sietett, s kinyújtotta karjait, hogy Zoé a fésülködőpongyola ujjába igazítsa. Francisnak mindez ínyére volt, méltóságos arccal várt, és nem fordult el. Nana végre leült, s Francis végighúzott fésűjével a haján, aztán beszélni kezdett.

– Madame bizonyára még nem olvasta a lapokat... Nagyon jó cikk van a *Figaro*-ban.

Meg is vette a lapot. Lerat-né feltette a szemüvegét, az ablakhoz állt, s fennhangon elolvasta a cikket. Zsandár alakja kiegyenesedett, s orra felfitult, valahányszor egy-egy hízelgő jelzöt pattogatott. Fauchery cikke volt, melyet mindjárt az előadás után írt, két meleg hangú hasáb; szellemes kajánsággal beszélt a művésznőről, s brutális bámulattal hódolt a nőnek.

– Nagyszerű! – ismételte Francis.

Nana föl se vette, hogy kigúnyolták a hangját. Ez a Fauchery mégiscsak kedves ember; majd meghálálja ő még az udvariasságát! Lerat-né még egyszer elolvasta a cikket, aztán hirtelen megjegyezte, hogy a férfiaknak egytől egyig ördög van a lábikrájukban. Nagyon meg volt elégedve ezzel a csiklandós célzással, melyet egyedül csak maga értett, s minden bővebb magyarázatot megtagadott. Francis ezalatt felfésülte és feltűzte Nana haját. Aztán elköszönt:

– Figyelni fogom az esti lapokat... Mint rendesen, ugye? Félhatkor?

– Hozzon egy kis üveg hajkenőcsöt meg egy font pörkölt mandulát Boissier-tól! – kiáltott utána Nana a szalonon keresztül, amint a fodrász betette az ajtót.

Mikor a két nő egyedül maradt, eszükbe jutott, hogy még nem csókolóztak össze, s hatalmas csókokat cuppantottak egymás arcára. A cikk egészen feltűzelte őket. Nana eddig még mindig bóbiskolt, de most hirtelen újból elfogta diadalának láza. Ó, de rossz délelőttje lehet ma Rose Mignonnak! Mivel nénje nem akart elmenni a színházba, mert – amint mondta – a sok izgalom megárt a gyomrának, Nana most a múlt estéről kezdett beszélni neki, s egészen megrészegeedve tulajdon előadásától, úgy beszélt róla, mintha egész Párizs összeomlott volna a tapsviharban. Aztán hirtelen megállt, és nevetve kérdezte meg, vajon gondolta volna ezt valaki, mikor még süldő lány korában az Aranycsepp utcában riszálta a hátulját. Lerat-né a fejét csóválta. Nem, nem, erre igazán nem gondolt volna az ember. Most ő kezdett beszélni komolykodó arccal, s lányának nevezte. Hát nem második anyja, mióta az igazi elköltözött, a papa meg a nagymama után? Nana nagyon meg volt hatva, s majdnem rájött a sírás. De Lerat-né ismételtén kijelentette, hogy a múlt elmúlt, ah, nagyon csúnya múlt, s nem arra való, hogy az ember minden áldott nap megbolygassa. Jó időre megszakította a kapcsolatot unokahúgával, mert hát a família szemére vetette, hogy bemocskolja magát a kicsivel. Szentséges Isten! Mintha ilyesmi egyáltalán lehetséges volna! Ő bizony nem fogja vallatóra, elhiszi ő úgyis, hogy mindig tisztességesen élt. Bőségesen elég neki, hogy Isten felvitte a dolgát, s hogy annyira ragaszkodik a fiához. Nincs is szebb a tisztességnél meg a munkánál ebben az életben!

– Kitől van a kis lurkó? – kérdezte most hirtelen, s élénk kíváncsiság csillant szemében.

Nana meglepődött, s habozott egy pillanatig.

– Egy úrtól – válaszolta.

– Na nézd! – kezdte újra a nénje. – Azt állítják, hogy egy kőművestől való, aki ütött, vert téged... No de majd elmondod egyszer; tudod, hogy nem jár el a szám... Rendben van, én gondját viselem, akár egy kis hercegnek.

Lerat-né felhagyott a virágkereskedéssel, s most megtakarított pénzecskéjéből élt, hatszáz franknyi járadékából, melyet apránként kuporgatott össze. Nana megígérte, hogy takaros kis lakást bérel

neki, s ráadásul még száz frankot is ad havonként. A néne odalett ettől az összegtől, s rikácsolva biztatta unokahúgát, hogy csak fejje meg jól a férfiakat, hiszen hatalmában vannak. Újból egymás nyakába borultak. De most Nanát nagy örömeiben, hogy újra a kis Louis jött szóba, szemlátomást elkomorította egy hirtelen emlék.

– Ej, de bosszantó! – mormogta –, el kell mennem három órákor. Micsoda robot!

Zoé éppen jelentette, hogy kész az ebéd. Átmentek az ebédlőbe, ahol már egy koros nő ült az asztalnál. Nem vette le a kalapját, sötét ruha volt rajta, melynek meghatározhatatlan színe átmenet volt a sötétbarna és a zöldessárga közt. Nanát nem lepte meg, hogy itt látja. Csak azt kérdezte tőle, mért nem ment át hozzájuk.

– Beszédet hallottam – válaszolt az öregasszony. – Azt hittem, társaság van odabenn.

Maloirné, egy tekintélyes külsejű, jó modorú nő, Nana tisztos barátnőjeként szerepelt, afféle társalkodónője volt, s mindenüvé elkísérte. Eleinte zavarta Lerat-né jelenléte. De mikor megtudta, hogy rokon, szelíden nézett rá, s bágyadtan mosolygott. Nana kijelentette, hogy farkasétvágya van, nekiesett a hónapos reteknek, s kenyér nélkül ropogtatta. Lerat-né finnyáskodott, s nem akart belőle enni, mert szaporítja a nyálat. Aztán Zoé kotlettet hozott, Nanának nem volt ínyére a hús, s csak a csontot szopogatta. Időnként öreg barátnője kalapjára sandított.

– Ez az új kalap, melyet magának adtam? – kérdezte végül.

– Az, rendbe hoztam – mormogta Maloirné teli szájjal.

Nagyon furcsa kalap volt, elől roppant kiszélesedett, s hatalmas toll díszelgett rajta. Maloirné minden kalapját átalakította, különös kedve telt ebben; csak ő tudja, mi áll jól neki. Egy kézmozdulattal a legfinomabb kalapból ócska satyakot csinált. Nana azért vette neki ezt a kalapot, hogy ne piruljon miatta, mikor vele jár, s most szinte megharagudott. Rákiáltott:

– Tegye le legalább!

– Ó, köszönöm – válaszolt az öregasszony méltósággal –, csöppet sem zavar az evésben.

A kotlett után még karfiol volt meg hideg csirkemaradék. De Nana finnyáskodott, minden fogásnál kelletlenül fintorgatta az orrát, mindent a tányéron hagyott, s csak befőttet ebédelt.

Sokáig csemegeztek. Zoé le sem szedett, s úgy hozta be a kávé. A hölgyek csak félretolták a tányérjukat. Még mindig a múlt este sikeréről folyt a szó. Nana egyre-másra cigarettát sodort, hátradőlt székén, s himbálózva füstölt. Zoé benn maradt, a pohárszékhez támaszkodott, hanyagul leeresztette kezét, s most mesélni kezdte az élete történetét. Elmondta, hogy az anyja egy bercyi bába volt, ki annak idején gyanús dolgokra adta fejét. Először egy fogorvosnál szolgált, majd egy biztosítási ügynöknél, de ez nem volt ínyére. Aztán egy kis önhiúsággal sorra nevezte azokat a hölgyeket, kiknél komornáskodott. Zoé úgy beszélt ezekről a nőkről, mintha tőle függött volna a sorsuk. Annyi szent, hogy nélküle akárhány csúnyán megjárhatta volna. Egyszer például, mikor éppen Octave úr volt madame Blanche-nál, csak betoppan az öreg. S mit csinál Zoé? Úgy tesz, mintha elbotlott volna, amint a szalonon áthaladt, erre az öreg kapja magát, a konyhába szalad vízért, s Octave úr kereket old.

– Istenuccse, nagyon jó! – szólt Nana, ki gyöngéd érdeklődéssel, bizonyos alázatos csodálattal hallgatta.

– Ó, engem sokat üldözött a balsors – kezdte Lerat-né.

Azzal közelebb ült Maloinnéhoz, s bizalmas dolgokat mondott el neki. Közben cukordarabkákat mártogattak a konyakba. Maloinné szívesen hallgatta mások titkait, de a maga dolgairól egy kukkot se szólt soha. Azt rebesgették, hogy valami titokzatos nyugdíjból él egy szobában, ahová senki se teheti be a lábát.

Nana hirtelen felfortyant.

– Ugyan, nénikém, ne játssz a késsel! Tudod, mennyire bánt!

Lerat-né ügyet sem vetett rá, s két kést keresztbe rakott az asztalon. A fiatal leány különben mindig tiltakozott, ha babonásnak nevezték. A feldöntött sótartó semmit se jelentett, a péntek sem; de a kés egészen más volt, az sohasem hazudott. Bizonyára valami kellemetlenség éri. Ásított, aztán így szólt mélységes bosszúsággal:

– Már két óra... mennem kell. Jaj, de bosszantó!

A két öreg egymásra nézett. Mind a hárman szótlanul csóválták a fejüket. Biz az ilyesmi nem mindig mulatságos. Nana újból hátradőlt székén, még egy cigarettára gyújtott, mialatt a többiek, tapintatból, nagy bölcsen hallgattak.

– Míg visszajön, bézique-et játszunk – szólt Maloinné némi szünet után. – Játszik bézique-et, asszonyom?

Persze hogy játszott, mégpedig nagyszerűen. Nem is szükséges, hogy fáraszták Zoét, ki ezalatt kiment; elég az asztal széle is. Aztán felhajtották az abroszt, rá a piszkos tányérokra. Maloinné már fel is állt, hogy elhozza a kártyákat a pohárszék fiókjából, de ekkor Nana arra kérte, hogy írna neki egy levelet, mielőtt a játékba fognak. Nagyon untatja az írás, aztán meg nem is nagyon jártas a helyesírásban, míg öreg barátnőjének nagyon szívhez szóló stílusa van. Mindjárt át is szaladt a szobájába szép levélpapirosért. Egy bútoron olcsó tintásüveg hevert, meg egy rozsdamarta toll. A levél Daguenet-nak szólt. Maloinné magától odabiggyesztette szép, keskeny, hosszú betűkkel: „Kedves kis bogaram!”, aztán kérte, hogy ne jöjjön holnap, mert az „lehetetlen”, de „akár távol van tőle, akár közel hozzá, minden pillanatban csak vele van gondolatban”.

– „Ezer csókot” írok a végére – mormogta.

Lerat-né minden mondatnál helyeslően bólintott. Csak úgy ragyogott a szeme; boldog volt, ha szívbeli ügyekbe árthatta magát. Ő is részt akart venni az írásban, s gyöngéden turbékolta:

– „Ezer csókot a te szép szemeidre.”

– Bizony: „Ezer csókot a te szép szemeidre!” – ismételte Nana, a két öreg pedig áhítatos arcot vágott.

Becsengették Zoét, hogy küldje el egy hordárral a levelet. Zoé éppen a színházi szolgálával beszélgetett, ki madame-nak valami játékrendi utasítást hozott, melyről reggel megfeledeztek. Nana behívatta az embert, s meghagyta neki, hogy útközben vigye el a levelet Daguenet-nak. Aztán kérdezett tőle egyet-mást. Ó, Bordenave úr nagyon meg van elégedve! Már egy hétre elkeltek a jegyek. Madame nem is képzei, hogy reggel óta hányan kérdezősködtek a címe után! Mikor a szolga elment, Nana megjegyezte, hogy legfeljebb fél óráig lesz oda. Ha látogató jönne, mondja meg Zoé, hogy várjon. Míg beszélt, megszólalt a villamos csengő. Hitelező volt, egy bérkocsis, és letelepedett a padra az előszobában. Ez támogathatja a falat estig; nem sietős a dolog.

– Rajta, bátorság! – szólt Nana ásítva, lustaságtól zsibbadtan, s újból nyújtózott. – Már ott kellene lennem...

De azért meg se moccant. Figyelte nénje játékát, ki négy ászt mondott. Állát tenyerébe hajtva, gondolatokba merült. Hármát ütött az óra, s erre felszökött.

– Eh, a szentségit! – kiáltotta nyersen.

Maloirné éppen az ütések számította össze, s szelíden ösztökelte:

– Kicsikém, legjobb, ha mindjárt lerázza magáról ezt az urat.

– Végezz gyorsan – szolt Lerat-né, miközben a kártyát keverte.

– Ha négy óra előtt itt vagy a pénzzel, még a fél ötös vonattal elutazom.

– Ó, nem tart sokáig! – mormogta Nana.

Zoé segített neki; tíz perc alatt átöltözött, s kalapot tett a fejére. Mit bánta ő, ha lompos. Mikor le akart menni, ismét megszólalt a villamos csengő. Most a szenes jött. Nos, hát csak beszélgessen a bérkocsissal. Legalább nem unatkozik ez a népség. Mivel azonban félt a perpatvartól, a konyhán át ment, s a hátulsó lépcsőn tűnt el. Gyakran ment arra, legfeljebb a szoknyáját kellett felhúznia.

– Ha valaki jó anya, mindent meg lehet bocsátani neki – mondta Maloirné nagy bölcsen, mikor Lerat-néval egyedül maradt.

– Négy király – felelte az; izgatta a játék.

S a két öreg végtelen játékba merült.

Az asztalt nem szedték le. Zavaros pára töltötte meg a szobát, ételszag, cigarettafüst. A hölgyek újra cukordarabkákat vettek elő, s kenyérbe mártották. Vagy húsz percig játszottak így szörpölgetve, midőn egy harmadik csengőszóra Zoé sebbel-lobbal bejött, s úgy noszogatta őket, mintha tulajdon barátnői lennének.

– Hát nem hallják, hogy cseppetnek?... Nem maradhatnak itt! Az egész lakásra szükségem van, mikor sokan jönnek... Hé, gyérünk!

Maloirné be akarta fejezni a játékot, de mivel Zoé olyan arcot vágott, mintha menten elsöpörné a kártyákat, végre rászánta magát, felszedte a lapokat, anélkül, hogy összekeverte volna. Lerat-né pedig a konyhakos üveget, a poharakat meg a cukrot kapkodta fel. Azzal mindketten a konyhába szaladtak, s a száradó rongyok és a még szennyes vízzel teli mosogatódézsza közt az asztal végére telepedtek.

– Háromszáznegyvenet mondtam... Ön játszik.

– Kőrt játszom.

Mikor Zoé visszatért, újból elmélyedve találta őket. Rövid hallgatás után, míg Lerat-né a kártyát keverte, Maloirné megkérdezte:

– Ki az?

– Ó, senki – válaszolta a szobalány fitymálva –, csak egy kis fiatalember... El akartam küldeni, de olyan szép, tejfölösszájú gyerek, olyan kék szeme van, s olyan lányos arcú, hogy a végén azt mondtam neki, csak várja meg... Fene nagy bokrétát szorongat, s az Istennek se tenné le... Valami kis taknyos iskolakertülő a náspángolnivalója!

Lerat-né egy üveg vízért ment, hogy grogot csináljon; szomjas lett a konyakos cukortól. Zoé mormogott, hogy bizony ő is innék egyet. Olyan keserű a szája, mondta, mint az epe.

– S aztán hova dugta? – kérdezte újra Maloirné.

– Hát a hátulsó fülkébe, a kis bútorozatlan szobába... Éppen csak egy ládája van ott madame-nak meg egy asztal. Mindig odatelepítem a fajankókat.

Jól megcukrozta a grogját, mikor a villamos csengő újra megzavarta. Hej, az angyalát! Hát még békén se ihat ettől a népségtől? Ma ugyan korán kezdődik a csilingelés! De azért szaladt, hogy ajtót nyisson. Aztán hogy visszajött, s látta Maloirné kérdő pillantását, kibökte:

– Semmi, csak egy csokor.

Mind a hárman felfrissültek az italtól, s bólogatva kívánták egymás egészségére. Még kétszer csengettek gyors egymásutánban, mialatt Zoé végre-valahára leszedte az asztalt, s egyenként a csurgóhoz vitte és megmosta a tányérokat. Mindez semmiség volt neki. Csak úgy kutyafutásban végezte el a konyhai teendőket, s kétszer ismételte kicsinylően:

– Semmi, csak egy csokor.

A két nő jót nevetett két ütés közben, amint Zoé elmondta nekik, milyen arcot vágtak a hitelezők az előszobában, mikor a csokrokat hozták. Madame mind ott találja majd a pipereasztalán. Kár, hogy olyan drágák, s mégse lát belőlük az ember egy fabatkát sem. Csupa kidobott pénz.

– Megelégednék naponként annyival – jegyezte meg Maloirné –, amennyit ezek a párizsi gavallérok virágra elköltenek.

– Maga nem is olyan nagyigényű! – mormogta Lerat-né. – Elég volna a zsinór ára is... Négy dáma, kedvesem.

Háromnegyed négy múlt öt perccel. Zoé nagyon csodálkozott, s fel nem foghatta, hogy madame olyan sokáig van távol. Máskor, mikor madame-nak el kellett mennie délután, hipp-hopp, egykettőre

elvégezte a dolgot. De Maloírné kijelentette, hogy az ilyesmi nem megy mindig rendjén. Bizony, az élet sok akadályt gördít az ember útjába – mondta Lerat-né. Nincs más hátra, mint hogy várjanak, ha késik a húga, bizonyára elfoglaltsága tartja vissza, ugyebár? Különböben nekik nem nagy baj. Jól megvannak a konyhában. S mivel nem volt kőre, Lerat-né kárót dobott.

Újra megkezdődött a csengetés. Zoé lángoló arccal jött vissza.

– Gyerekek, a vastag Steiner! – mondta az ajtóban, elfojtott hangon. – A kis szalonba dugtam.

Ekkor Maloírné a bankárról beszélt Lerat-nénak, ki nem ismerte az urakat. Hát csakugyan faképnél hagyná Rose Mignont? Zoé a fejét csóválta, ő sokat tudott róla. De ismét ajtót kellett nyitnia.

– No, most szép kis csávában vagyunk! – mormogta, amint visszajött. – A füstös van itt! Hiába duruzsoltam neki, hogy madame nincs itthon, befészkelte magát a hálószobába... Csak estére vártuk.

Negyed ötkor még Nana nem volt otthon. Ugyan mit csinálhat? Ezt sehogy sem értették. Megint hoztak két csokrot. Zoé rosszkedvű volt, s megnézte, maradt-e még kávé. A hölgyek szívesen megisszák, legalább felébrednek tőle. Úgy ültek ott a széken, mint két tuskó, s majdnem elaludtak már az örökös, egyforma kártyaszedésben. Felet ütött. Madame-nak valami baja történhetett. Volt nagy sugdolózás!

Maloírné hirtelen megfélelkezett magáról, s harsányan jelentette:

– Megvan az ötszáz... Kvint az ászig aduból!

– Ugyan, hallgassanak már! – szólt Zoé haragosan. – Mit gondolnak odaát az urak?

S a nagy csöndben, a két veszekedő öreg elfojtott suttogása közben gyors léptek hangzottak a hátulsó lépcső felől. Végre Nana volt. Hallatszott a lihegése, pedig még ki sem nyitotta az ajtót. Dérrel-dúrral jött, s lángvörös volt. Szoknyája, melynek elszakadhatott a zsinórja, végigsöpörte a lépcsőt; fodra valami tócsába ért odakünn, valami koszos lébe, mely az első emeletről folyt le, ahol a cseléd igazi piszokfészek volt.

– Csakhogy jössz már! Ez aztán derék! – szólt Lerat-né csúfondárosan, még mindig bosszantotta Maloírné ötszáza. – Te ugyan meg tudod várakoztatni az embert!

– Madame csakugyan meggondolatlan – tette hozzá Zoé.

Nana amúgy is rosszkedvű volt, s ez a szemrehányás igazán elkeserítette. Hát így fogadják a kellemetlenség után, melyen az imént átesett?

– Hagyjatok békén, annyit mondok! – kiáltotta.

– Csitt, madame, látogatók vannak odaát – szólta a szobalány.

Erre a fiatal nő felhagyott a kiabálással, s akadozva pihegte:

– Csak nem gondoljátok tán, hogy szórakoztam? Azt hittem, sose lesz vége. Lettetek volna csak a helyemben!... Evett a mérég, s úgy viszketett a tenyerem... Persze gyalog kellett hazajönnöm. Szerencsére csak egy macskaugrás. De azért szedtem a lábamat.

– Megvan a pénz? – kérdezte a néne.

– No nézzétek, micsoda kérdés! – pattant fel Nana.

Azzal leült egy székre a kályha mellé; alig állt a lábán a nagy rohanás után. Anélkül, hogy lélegzetet vett volna, kihúzott fűzőjéből egy borítékot, melyben négy darab százfrankos volt. A bankók kilátszottak a széles szakadáson, mert Nana mindjárt feltépte a borítékot, hogy meggyőződjék a tartalmáról. Körötte a három nő merően nézte apró, kesztyűs kezében a borítékot, ezt a vastag, gyűrött, bepiszkolt papirost. Már későre járt, Lerat-né most már csak holnap megy Rambouillet-ba. Nana hosszú magyarázatba fogott.

– Madame, vendégek várják – ismételte a komorna.

De Nana újból felcsattant. Csak várjanak! Majd ha elvégezte a dolgát. S mivel a néne a pénz felé nyúlt, rászólt:

– Hogyisne! Nem mindet! Háromszáz frank a dajkának, ötven frank neked az útra, ez háromszázötven frank... Ötven frank nekem kell.

Csak az volt a bökkenő, hogy honnét vesznek aprópénzt. Az egész házban nem volt tíz frank. Maloinréra, ki közönyösen hallgatott, nem is számítottak, mert sose volt nála több az omnibuszra való hat sou-nál. Végre Zoé kiment, hogy megnézzé a ládájában, s hozott is száz frankot, csupa ötfrankosban. Aztán megszámlálták az asztal végén. Lerat-né azonnal eltávozott, miután megígérte, hogy másnap elhozza Louis-t.

– Azt mondja, hogy vannak itt? – kérdezte Nana, s még mindig ült, hogy pihenjen kissé.

– Vannak, madame; härman.

Először a bankár nevét mondta. Nana elfintorította az orrát. Hát ez a Steiner azt hiszi, hogy most már untatni hagyja magát, amiért tegnap este egy csokrot dobott neki?

– Különb is torkig vagyok már – jelentette ki Nana. – Nem fogadok. Menjen, mondja nekik, hogy ma nem jövök haza!

– Madame meg fogja gondolni a dolgot, s fogadja Steiner urat – mormogta Zoé komolyan, s meg se moccant. Bosszantotta, hogy úrnője valami butaságot talál csinálni megint.

Aztán az oláhról beszélt, ki már nagyon türelmetlen lehet a hálószobában. Nana csak dühösebb lett, s még jobban megmakacsolta magát. Senkit, ő senkit sem akar látni! Ki hozta a nyakára ezt a kullancsot!

– Lódítsa ki az egész pereputtyot! Béziq-ue-et akarok játszani Maloírnéval. Az jobb lesz.

De a csengő a szavába vágott. Csak ez kellett még! Megint valami unalmas fickó! Megtiltotta Zoénak, hogy ajtót nyisson. Ez rá se ügyelt, s kiment a konyhából. Mikor visszajött, méltóságos ábrázattal nyújtott át két névjegyet:

– Azt feleltem, hogy madame fogad... Az urak a szalonban vannak.

Nana dühösen ugrott fel. De amint a névjegyekre pillantott, lecsillapodott a Chouard márkí és Muffat de Beuville névre. Hallgatott egy percig.

– Kik ezek? – kérdezte végre. – Ismeri őket?

– Az öreget ismerem – válaszolt Zoé, s titokzatosan begyeskedett.

S mivel úrnője még mindig kérdő pillantást vetett rá, egyszerűen hozzátette: – Láttam valahol.

Erre a szóra, úgy látszik, a fiatal nő elszánta magát. Kedvetlenül hagyta ott a konyhát, ezt a meghitt menedéket, ahol fesztelentül, kedvére cseveggetett az ember a maradék parázson melegedő kávé illatában. Otthagyta Maloírnét, ki most kártyát vetett; még mindig nem tette le a kalapját, csak a szalagot oldotta meg rajta a kényelem kedvéért, s vállára hajtotta.

Nana az öltözőfülkében, ahol Zoé nagy gyorsan fésülködőpongyolába bújtatta, megbosszulta magát a sok bosszúságért, s durva szitkokra fakadt a férfiak ellen. Ezek a vaskos szavak nagyon

elbúsították a komornát, mert sajnálattal látta, hogy úrnője még mindig nem tagadja meg származását. A végén már könyörgésre fogta a dolgot, hogy csillapuljon madame.

– Eh, mit! – válaszolt Nana nyersen –, hiszen disznók ezek, szeretik az effélét!

Mindazonáltal felvette hercegnői magatartását, ahogy mondani szokta. Azzal a szalonba indult, de Zoé visszatartotta, mint aki tudja a dolgát, s az öltözőfülkébe vezette Chouard márkít és Muffat de Beuville grófot. Így sokkal jobb volt.

– Uraim – szólt a fiatal nő keresett udvariassággal –, sajnálom, hogy megvárakoztattam önöket.

A két férfi üdvözölte Nanát, és leült. A hímes túlrolettán bágyadt félhomály szűrődött a fülkébe. Ez volt a lakás legelölkelőbb szobája; világos burkolattal, nagy márvány pipereasztallal, berakásokkal díszített álló tükörrel, kanapéval, kék atlasz karosszékekkel. A pipereasztalon valóságos virágözön; nehéz, bódító illatot árasztottak a rózsá-, orgona-, jácintcsokrok, míg a nyirkos levegőben, a mosdótálakról lesíró ízléstelenségben, időnként erősebb szag ütötte meg az ember orrát, valami száraz pacsuli, melyet apróra törtek egy csésze fenekén. Nana összekuporodott, összébb húzta félig nyitott fésülködőpongyoláját, s úgy tett, mint akit éppen öltözködés közben lepnek meg; arca még nedves volt, s ijedten mosolygott a sok csipke közt.

– Madame – szólt Muffat gróf komolyan –, bocsásson meg, hogy alkalmatlankodunk... Mi adományokat gyűjtünk... A kerület jótékonyági egyletének tagjai vagyunk.

Chouard márki sietett hozzátenni udvariasan:

– Mikor megtudtuk, hogy egy nagy művésznő lakik ebben a házban, elhatároztuk, hogy külön figyelmébe ajánljuk szegényeinket. A tehetség mindig könyörületes.

Nana a szerénységet adta. Csak bólingatott rá, s közben villámgyorsan átgondolta a helyzetet. Igen, az öreg hozhatta ide a másikat; olyan huncut szeme van! De a másik is nagyon gyanús; de furcsán lüktet a halántéka! Magában is feljöhetett volna. Úgy van, a házmeszter megmondta nekik a nevét, s most mindegyik a maga szakállára állított be.

– Jól tették, uraim, hogy fölkerestek – mondta jóságosan.

De ekkor összerezzen a villamos csengő szavára. Újra látogatás, s ez a Zoé még mindig nyitogat! Nana folytatta:

– Az ember boldog, ha adhat.

Mindez mégiscsak hízelgett a hiúságának.

– Ó, madame – kezdte újra a márki –, ha tudná, micsoda nyomor! Kerületünknek háromezer szegénye van, pedig ez a leggazdagabb kerületek egyike. Nem is képzelem, mekkora csapás: éhező gyermekek, beteg asszonyok, minden támasz nélkül, majd megfagynak a hidegben...

– Szegény emberek! – kiáltott Nana ellágyulva.

Szép szemei könnybe lábadtak a nagy részvétől. Hirtelen kiesett az előkelő szerepből, s előrehajolt, hogy nyitott pongyolájából kilátszott a nyaka, s feszes térdei jól kidomborították kerek combjait a vékony ruha alatt. A márki fakó arcán halvány pír futott át. Muffat gróf, ki éppen szólni akart, lesütötte a szemét. Nagyon meleg volt a szobában, nehéz, fülledt meleg, mint valami üvegházban. A hervadó rózsák s a pacsuli illata mámorítóvá tette a levegőt.

– Ilyenkor nagyon gazdag szeretne lenni az ember – folytatta Nana. – De hát mindenki megteszi, amit tehet... Higgyék el, uraim, ha tudtam volna...

Meghatottságában már-már valami ostobaság szaladt ki a száján. Azonban nem fejezte be a mondatot. Egy percre zavarban volt, mivel már nem emlékezett, hogy hová tette az imént az ötven frankját, mikor ruháját levetette. De aztán eszébe jutott, hogy a pipereasztal sarkán kell lennie a pénznek, egy feldöntött kenőcsös tégely alatt. Amint felkelt, hosszan csengettek. Nem rossz, már megint valaki! Sose lesz vége. A gróf és a márki szintén felálltak. Az utóbbi az ajtó felé fülelt; bizonyára ismerte az efféle csengetéseket. Muffat ránézett, aztán mind a ketten elfordították pillantásukat. Kellemetlenül érezték magukat, fagyosak lettek; az egyik megtermett, sűrű hajú, erős férfi volt, a másik egyenes tartású öregember, koszorúként omlottak szűk vállára gyér, fakó fürtjei.

– Bizisten – szólta Nana nevetve, amint a tíz nagy ezüstpénzt hozta –, most megterhelem önöket, uraim... Tessék a szegényeknek...

S a kis ennivaló gödör ott látszott az állán. Olyan volt, mint valami víg, természetes gyerek, ahogy tenyerében tartotta a tallérokot, s kínálta a két férfinak, mintha mondaná: „Lássuk, kinek kell?”

A gróf volt a fürgebb, s elvette az ötven frankot; de egy pénzdarab Nana kezében maradt, s hogy hozzáférjen, úgy kellett fölszednie a fiatal nő tenyeréből, ebből a meleg, puha tenyérből, melynek érintésére összerezzent. Nana jókedvében volt, s még mindig nevetett.

– Tessék, uraim – ismételte. – Remélem, máskor többet adhatok.

Mivel már nem volt ürügyük, a két férfi elköszönt, s az ajtó felé indult. Éppen távozni akartak, midőn a csengő újra megzendült. A márki nem fojthatott el egy bágyadt mosolyt, míg a gróf komoly arca még jobban elborult. Nana pár pillanatig visszatartotta őket, hadd találjon az a Zoé még egy zugot. Nem szerette, ha látogatói találkoztak egymással. De most tömve lehetett a ház. Meg is könnyebbült, midőn üresen találta a szalont. Csak tán nem a szekrényekbe dugta őket Zoé?

– Viszontlátásra, uraim – szólt Nana, s megállt a szalon küszöbén.

Elbájolta őket nevetésével s derűs pillantásával. Muffat gróf bármennyire jártas volt is a társasági szokásokban, zavartan hajolt meg, s levegő után kapkodott; forgott vele a világ, s fojtogatta a virág-szag, az asszonyi illat, mely ebben az öltözőfülkében át- meg átjárta. Mögötte Chouard márki, gondolva, hogy nem látja a másik, még rá is kacsintott Nanára, hirtelen elfintorítva az arcát, s a szája szélét nyalogatva a nyelvével.

Mikor a fiatal nő visszatért a fölkébe, ahol Zoé a levelekkel s látogatókártyákkal fogadta, kitört belőle a kacagás, s felkiáltott:

– Ezek az éhenkórászok elvitték az ötven frankomat!

Azért csöppet sem haragudott, sőt még mulatságosnak találta, hogy férfiak pénzt vihettek el tőle. De mégiscsak disznók; most már egy sou-ja sincs. Hanem a kártyák és a levelek megint elkedvetlenítették. A levelek még hagyján; a leveleket férfiak írták, kik előző este megtapsolták, s most szerelmi ajánlatokat tesznek. Nos, és a látogatók, azoknak le is út, fel is út.

Zoé mindenüvé dugott egyet-egyét; elmondta, hogy a lakás nagyon kényelmes, mert minden szoba a folyosóra nyílik. Nem úgy, mint madame Blanche-nál; ott át kellett mennie a szalonon. Volt is sok bosszúsága madame Blanche-nak.

– Küldje el mindnyájukat! – válaszolt Nana csökönyösen. – A füstösön kezdje!

– Azt, madame, már régóta elmenesztettem – szólt Zoé mosolyogva. – Csak azt akarta mondani madame-nak, hogy nem jöhet este.

Volt erre öröm! Nana tapsolt. Nem jön, micsoda szerencse! Tehát szabad lesz! S megkönnyebbülten sóhajtozott, mint akinek a legutálatosabb büntetést engedték el. Első gondolata Daguenet volt. Szegény feje, épp az előbb írta neki, hogy várjon csütörtökig! Szaporán, Maloirné írjon neki még egyszer! De Zoé tudára adta, hogy Maloirné elpárolgott észrevétlenül, mint rendesen. Nana még el akart küldeni hozzá valakit, de aztán fontolóra vette a dolgot. Nagyon fáradt volt. Milyen jó lenne egész éjjel aludni! Micsoda ünnep volna! Egészen elragadta ez a felséges gondolat. Egyszer ő is megengedheti magának.

– Színház után mindjárt lefekszem – mormogta sóvár gyönyörűséggel –, s nem költ fel délig.

Aztán hangosan tette hozzá:

– Hanem most már tegye ki a többinek a szűrét!

Zoé nem moccant. Ahhoz nem volt bátorsága, hogy nyíltan tanácsokat adjon madame-nak, de tapasztaltságával mindig segítségére jött, ha madame megmakacsolta magát.

– Steiner urat is? – kérdezte kurtán.

– Természetesen – válaszolt Nana. – Őt legelőbb.

A leány még várt, hogy madame meggondolhassa a dolgot. Hát nem lenne rá büszke madame, ha vetélytársnőjétől, Rose Mignon-tól elkaparintana egy ilyen gazdag urat, kit minden színházban ismernek?

– Siessen már, lelkem! – szólt Nana, ki nagyon is jól tudta, mit akar. – Mondja neki, hogy terhemre van.

De hirtelen észbe kapott; hátha másnap mégis kedve lenne hozzá? Aztán huncut mozdulattal, nevetve, hunyorgatva kiáltotta:

– Eh, ha meg akarom kaparintani, akkor igazán ki kell dobnom az ajtón.

Zoénak majd leesett az álla. Hirtelen csodálattal nézett madame-ra, aztán ment, hogy minden teketória nélkül kidobja Steinert.

Nana türelmesen várt néhány percig, hogy Zoénak ideje legyen a söprögetéshez, mint mondotta. Micsoda hallatlan ostrom! Benézett a szalonba; üres volt. Az ebédlő is. Végigment a szobákon, s egészen

megnyugodott, hogy már senki sincs ott, midőn egy fülkébe nyitva hirtelen egy kis sihederre bukkant. Ott ült békén, illedelmesen egy láda tetején, s térdén irgalmatlan nagy bokrétát szorongatott.

– Jesszusom! – kiáltott Nana. – Még itt van egy!

Mikor a kis legényke észrevette, földre szökött, s olyan piros lett, mint a pipacs. Nem tudta, mit csináljon a csokorral, egyik kezéből a másikba tette, s izgatottságában torkán akadt a szó. Fiatalsága, zavara meg hogy olyan mulatságos volt a virágjával, lefegyverezte Nanát, ki hangosan felkacagott. Hát a gyerekek is? Hát már hátulgombolós nadrágúak is eljönnek hozzá? De mindjárt beletalálta magát a helyzetbe, nagyon barátságos, anyáskodó lett, combjaira verdesett, s tréfásan kérdezte:

– Ugye, azért jössz, kicsikém, hogy megtöröljem az orrocskádat?

– Azért – felelte a kisfiú halkán, esdeklően.

Ez a válasz még jobban földerítette Nanát. A legényke tizenhét éves volt, s Georges Hugonnak hívták. Ott volt előző estén a Variétés-ban. Eljött, hogy láthassa Nanát.

– S nekem hoztad ezt a virágot?

– Igen.

– Add hát ide, kis fajankó!

De amikor elvette tőle a csokrot, a legényke gyerekes mohósággal esett a kezének. Rá kellett legyintenie, hogy elérse. No nézd csak, ajtóstul rohan be a kis taknyos! Míg pirongatta, arca rózsás lett s mosolygós. Aztán elküldte, s megengedte neki, hogy máskor is eljöjjön. A fiú csetlett-botlott, s nem találta a kilincset.

Nana visszatért öltözőfülkéjébe, s Francis csaknem mindjárt betoppant, hogy utoljára megfésülje. Nana estére hagyta az öltözködést. Ott állt a tükör előtt, némán és álmatagon, feje lehajlott a fodrász ügyes kezei alatt, midőn belépett Zoé s jelentette:

– Madame, az egyik nem akar elmenni.

– Nos, hát csak hagyja – válaszolt nyugodtan.

– De akkor sohasem szabadulunk meg tőlük.

– Hát csak mondd nekik, hogy várjanak. Majd elmennek, ha megéheznek.

Egészen új gondolata támadt. Tetszett neki, hogy hiába váratja a férfiakat. Egy ötlet után betetőzte jókedvét; kisiklott Francis kezéből, s szaladt, hogy maga reteszelve el az ajtókat. Most aztán

jöhetnek rakásra, a falon csak nem bújnak át. Zoé majd a konyhába vivő kis ajtón jön be. Ezalatt a villamos csengő derekasan működött. Minden öt percben megszundult, élénken, tisztán, akár a pontos, jól szabályozott gép. Nana megszámolta, hogy jobban teljék az idő. De hirtelen eszébe jutott valami.

– Nos, és a pörkölt mandulám?

Francis is elfeledkezett róla. Mint valami világfi, aki ajándékot ad barátnőjének, szerényen elővett kabátja zsebéből egy zacskót; persze fizetéskor a mandulát is felszámította. Nana térde közé fogta a zacskót, ropogtatni kezdte a mandulát, miközben feje ide-oda fordult a fodrász könnyű keze alatt.

– Teringettét! – mormogta kis idő múlva. – Most meg már egész banda jön!

A csengő háromszor egymás után megszólalt. Aztán mind gyorsabban csengett-bongott a szava. Egyszer szerényen dadogott, mint egy remegő első vallomás, máskor merészen rezdült egy durva ujj alatt, majd meg türelmetlenül, heves borzongással vágott át a levegőn. Igazi vészharang – mint Zoé megjegyezte –, vészharang, mely az egész városrészt felveri, akkora falka férfi nyomogatja sorban az elefántcsont gombot. Ez a bolond Bordenave túlságosan sok embernek mondta meg a címét, s most az egész tegnap esti közönség ide akar jönni.

– Nézze csak, Francis – szólta Nana –, van-e öt aranya?

Francis hátralépett, szemügyre vette Nana haját, aztán nyugodtan mondta:

– Öt aranyam? Ahogy vesszük.

– Ó, tudja – válaszolt Nana –, ha kezesség kell...

S ahelyett, hogy befejezné szavait, élénk mozdulattal a szomszéd szobákra mutatott. Francis kölcsönadta az öt Lajos-aranyat. Zoé, mikor egy kis szünet állt be a csengetésben, bejött, hogy elkészítse madame ruháit. Hozzá kellett fognia az öltöztetéshez, a fodrász pedig csak várt, hogy az utolsó simítást megtegye Nana haján. De az örökös csengetés zavarta a komornát; egyre otthagytá madame-ot, hol félig befűzve, hol meg fél cipővel a lábán. Nagy gyakorlata ellenére nem tudta, mitévő legyen. Apránként mindenüvé rakott férfit, a legkisebb zugba is, de most kénytelen volt hármat, négyet is egy helyre dugni, ami nem felelt meg az elveinek. Nekik baj, ha felfalják

egymást, legalább egy kis hely ürül! S Nana, biztonságban, a reteszek mögött, csak nevette őket, s azt mondta, hogy hallja a szuszogásukat. Micsoda furcsa arcokat vághatnak, hogy lóghat a nyelvük, akár a kutyasoknak, mikor körben ülnek a fenekükön! A múlt esti siker folytatása volt ez, a férfifalka nyomon követte.

– Csak össze ne törjenek valamit – mormogta Nana.

Már nyugtalanítani kezdte a sok forró lehetet, mely szinte beáradt a hasadékokon. De Zoé bevezette Labordette-et, s a fiatal nő megkönnyebbülten kiáltott fel. A férfi el akarta mondani, hogy kifizetett helyette valami tartozást a békebírósnál. Nana rá se hallgatott, s mind azt hajtogatta:

– Elviszem magát... Együtt vacsorázunk... Onnét elkísér a Variétés-ba. Csak fél tízkor lépek fel.

Ez a derék Labordette jókor jött! Ő sose kért semmit. Ő csak barátja volt a nőknek, s apró-cseprő ügyekkel bíbelődött. Most is, hogy bejött, mindjárt kifüstölte a hitelezőket az előszobából. Különben ezek a jóemberek nem is követelték a pénzüket; dehogy is. Ők csak azért nem tágítottak, hogy személyesen gratulálhassanak madame-nak a múlt esti nagy sikerhez, s továbbra is felajánlják szolgálatukat.

– Fussunk, fussunk! – szólt Nana, amint felöltözött.

Épp ekkor lépett be Zoé, s azt kiáltotta:

– Madame, én az Istennek se nyitok ajtót... Egész sor férfi áll a lépcsőn.

Egész sor álldogál a lépcsőn! Maga Francis is nevetni kezdett, amint a fésűket rakosgatta, angolos nyugalma ellenére, melyet magára erőltetett. Nana megfogta Labordette kezét, s a konyhába tuszkolta. Aztán kereket oldott vele; végre megszabadult a férfiaktól, abban a boldog tudatban, hogy ezzel az eggyel nyugodtan ellehet bárhol, anélkül, hogy számárságoktól kellene tartania.

– Majd visszakísér az ajtóig – mondta, mikor a hátulsó lépcsőn lementek. – Így nem kell majd aggódnom... Képzelse, egész éjjel egyedül akarok aludni, egész éjjel! Afféle szeszély, fiacskám!